VredesMagazine

Jaargang 10 nummer 3 — 3e kwartaal 2017 — Prijs euro 2,50

BEZETTING

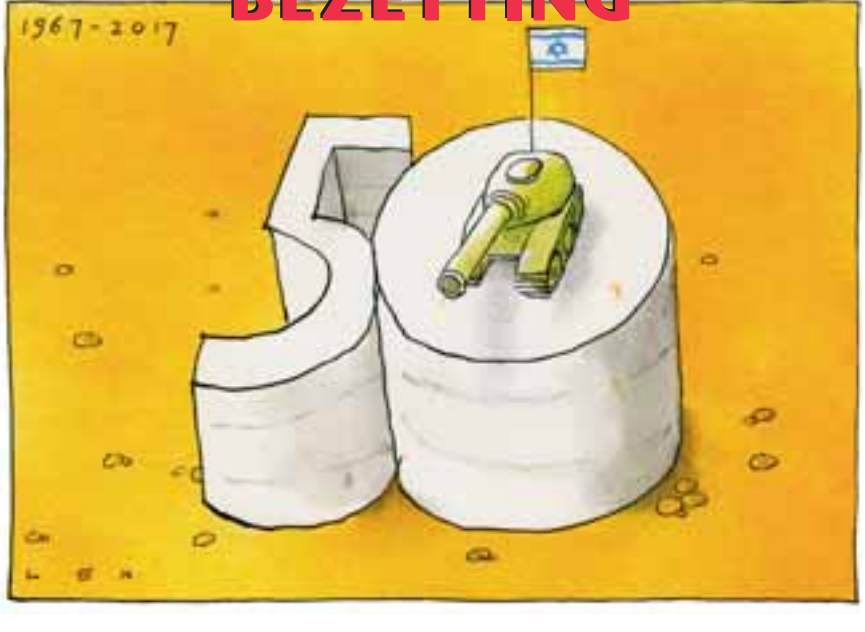

Dossier: **AFRIKA**

De houdbaarheid van Davids

COMMENTAAR

In 2003 gaf de Nederlandse regering 'politieke steun' aan de Amerikaanse aanvalsoorlog tegen Irak. Na langdurige politieke en maatschappelijke druk werd in 2009 de commissie-Davids ingesteld en zeven jaar na het begin van de Irak-oorlog publiceerde deze haar conclusies. Die omvatten drie belangrijke tekortkomingen, namelijk inzake helderheid over het begrip 'politieke steun', inzake het volkenrechtelijk mandaat en inzake een eigen informatiepositie om de Amerikaanse claims kritisch te bezien. Na de uit CDA, PvdA en ChristenUnie bestaande regering (die kort daarna over de kwestie-Afghanistan viel) nam ook de Tweede Kamer in 2010 de conclusies van Davids over, waarbij VVD en SGP een voorbehoud maakten bij dat VN-mandaat. Sindsdien fungeerde 'Davids' als een soort bijbel bij de Kamerdebatten over Nederlandse steun aan de (lucht)oorlogen in Libië, Irak en Syrië. Dat kon, omdat de regering-Obama vergelijkbare conclusies uit 'Irak' had getrokken en zich bij haar interventie-oorlogen (anders dan de drones-oorlogen) meer gelegen liet liggen aan duidelijke steun van de bondgenoten, een volkenrechtelijk mandaat en controleerbare feiten.

Inmiddels zijn we weer zeven jaar verder en ondanks zijn verkiezingsverhaal dat het Amerikaanse leger niets in het Midden-Oosten te zoeken had, lanceerde Trump op 7 april een raketaanval op een Syrische luchtmachtbasis. Die aanval was een vergelding voor een luchtaanval van het Syrische leger, waarbij tientallen Syrische burgers omkwamen en gifgas gebruikt zou zijn. De Nederlandse regering besloot geen politieke steun uit te spreken maar had 'begrip'. Op verzoek van de ChristenUnie debatteerde de Kamer vervolgens over de betekenis van dat 'begrip', en ook daarbij kwam Davids ter tafel. CU-woordvoerder Voordewind vond dat er dit keer nog minder reden voor 'steun' was dan in 2003: er was geen VN-mandaat en ook geen bewijs dat de chemische aanval vanaf de beschoten luchtmachtbasis was uitgevoerd. Het CDA deelde dit standpunt en voegde daar nog de desastreuze uitwerking aan toe. Opvallend is dat de partijen die bij het verschijnen van Davids' rapport de regering vormden – ChristenUnie, CDA en de PvdA van huidig minister van Buitenlandse Zaken Koenders – onverkort vasthielden aan diens conclusies. Ook VVD en SGP bleven in het Kamerdebat hun opvattingen van destijds trouw: de informatiepositie was mager, maar een VN-mandaat was in hun ogen niet nodig en de regering had volgens hen 'politieke steun' uit mogen spreken.

Opmerkelijk waren echter de verschuivingen ter linkerzijde. De SP bepleitte een veroordeling van de Amerikaanse raketaanval in plaats van begrip, en baseerde dat op het feit dat het bewijs ontbrak dat de beschoten luchtmachtbasis iets met de aanval van doen had. Ook noemde SP-woordvoerder Van Dijk Trump's actie onbezonnen en riskant. Maar toen hem werd gevraagd of een VN-mandaat noodzakelijk was, achtte hij het denkbaar om ook zonder zo'n mandaat in te grijpen. GroenLinks-woordvoerder Van Ojik zag het ontbreken van een VN-mandaat, naast de onbezonnenheid, juist als reden om geen steun te geven en liet Van Dijk desgevraagd weten dat een onomstotelijk bewijs van betrokkenheid van de aangevallen luchtmachtbasis voor hem geen noodzaak was. Waar de SP het VN-mandaat losliet en GroenLinks de informatiepositie, liet D66 in het Kamerdebat beide los en ontkende niet dat D66 daarmee naar de VVD-opvatting was opgeschoven, zoals VVD-woordvoerder Ten Broeke constateerde. De overige partijen hebben geen verleden met Davids en voegden zich merendeels achter de veroordeling van Trump's optreden.

Bij D66 en mogelijk ook bij GroenLinks zal het ook door hen onderschreven 'begrip' voor de Amerikaanse actie voortkomen uit de opluchting dat Trump zich toch niet van Syrië terugtrekt. De onbezonnenheid wordt hem dan vergeven. Een motie van Voordewind om te regelen dat de Amerikaanse president zich bij een volgende gelegenheid eerst verzekert van een breder internationaal draagvlak dan de Alleingang van 7 april, werd door Koenders ontraden, waarop Voordewind zijn motie introk. Zonder Davids was de Kamer even de weg kwijt.

Jan Schaake

FOTO VOORPAGINA:

PAX in actie. Volkel, maart 2017
Foto: ICAN /Steven Snoep

COLOFON

VREDESMAGAZINE 8 juni 2017 Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vredesbeweging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskollektief VD AMOK, Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) afdeling Nederland. **REDACTIE:** Jan Bervoets, Hans Feddema, Benno Houweling, Kees Kalkman, Klaas Meijer, Anke Polak, Martijn de Rooi, Barbara Smedema, Jan Schaake, Guido Schokker, Egbert Wever. **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** David Jan Donner, Chris Geerse, Stijn van der Putte, Gerard Roorda. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto's en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf/illustrator. **FOTOREDACTIE:** Anne Vaillant. **FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** ActiveStills, Charlotte Aukema, Benjamin Baars, Jan Bervoets, Patrick Chapatte, Mstysiav Chernov, Paul Dijkstra, Maria, Len Munnik, Steven Snoep, Stttijn, Lucas Wirl. **VORMGEVING:** Jimmy Slothouwer. **DRUKKER:** Drukkerij Mezclado, Tilburg. **ABONNEMENTEN:** Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 10 euro. U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137.**GIFTEN:**Bedragen die abonnees meer overmaken worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Vlamingstraat 82, 2611 LA Delft, 015 7850137, www.vredesmedia.nl. **REDACTIEADRES:** Lauwerecht 55, 3515 GN Utrecht, 030 8901341, artikelen naar info@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 8 augustus 2017. **VERSCHIJNINGSDATUM VOLGEND NUMMER:** 13 september 2017. **ISSN 1876-0724**

INHOUD

EEN BESCHAMEND JUBILEUM 4
Laat vijftig jaar bezetting van Palestina een keerpunt zijn
Martijn de Rooi

'BAN DE BOM' IN DE VERENIGDE NATIES 7
Het wereldwijde kernwapenverbod achter de schermen
Selma van Oostwaard, PAX

TENTOONSTELLING 'POST PEACE' IN DEN HAAG 10
Hoeveel oorlog zit er in onze vrede?
Jan Bervoets

NAVO-PROTEST BIEDT KANSEN 11
De vredesbeweging actief in Brussel: "Make Peace great again".
Jan Schaake

ITEC BEURS IN ROTTERDAM 14
Drie dagen vredeswacht tegen wapenhandel
Mark Akkerman

VAN SORONG NAAR ROTTERDAM 15
Eddy Korwa schreef over zijn bewogen leven als Papua
Egbert Wever

TWEE EEUWEN DIENSTPLICHT 16
Onderzoek naar discipline, dienstweigering en desertie door Stan Meuwese
Jurjen Pen

FOTOPAGINA'S: PALESTINA 20
Active Stills laat beeld zien in bezet gebied

TURKIJE EEN JAAR NA DE COUP 22
De EU zal zich minder gaan bemoeien met Turkije en dat is slecht nieuws
Joost Lagendijk

DOSSIER 25
Oorlog in Afrika – Grondstoffen, geweren en ontwrichting
Nico Dekker, Karin Monster, Jos van Oijen, Jan Ruyssenaars

EN VERDER:

COLUMN JOS VAN DIJK 9

COLUMN HANS FEDDEMA 13

SPRINGSTOF 19

OVERZICHT VAN AANGESLOTEN ORGANISATIES 24

KORTE BERICHTEN 37

SIGNALERINGEN 39

GEDICHT DIE KIND 40
Antjie Krog

Foto: Paul Dijkstra

WAKE BIJ WAPENBEURS ITEC

Laat vijftig jaar Israëlische bezetting van Palestina een keerpunt zijn

Een beschamend jubileum

Deze maand is het vijftig jaar geleden dat Israël zich in de Zesdaagse Oorlog meester maakte van de zogenoemde 'Palestijnse gebieden'. Vijf decennia later is er nog geen enkel uitzicht op beëindiging van de bezetting.
Het bizarre jubileum getuigt van diepe minachting voor de Palestijnen en hun rechten, óók van de kant van Nederland. Alleen actieve steun aan de BDS-beweging kan het tij keren.

Absurd. Beschamend. Dat zijn de woorden die opkomen bij een bezetting die tien maal zo lang duurt als de Duitse bezetting van Nederland. In door Israël bezet Palestina groeit een derde generatie Palestijnen op zonder besef van vrijheid, en zonder uitzicht op een eigen leven en toekomst. Méér nog dan absurd en beschamend is dat onacceptabel. Hoe heeft het in vredesnaam zo ver kunnen komen? En wat valt eraan te doen?

In de vroege ochtend van 5 juni 1967 voerde Israël een verrassingsaanval uit op Egypte. De Egyptische luchtmacht werd op de grond vernietigd en Israëlische grondtroepen trokken de Gazastrook en de Sinaï binnen. Het offensief betekende het begin van de Zesdaagse Oorlog. Op hetzelfde moment verkondigde de Israëlische radio dat Egyptische troepen Israël waren binnengevallen. Een dag later verklaarde Israëls minister van Buitenlandse Zaken Abba Eban in de Veiligheidsraad dat Egypte bombardementen had uitgevoerd. De nog altijd populaire mythe dat het kleine Israël zich moest verdedigen tegen een overmacht aan Arabische troepen die ook vanuit Jordanië en Syrië aanvielen werd met overtuiging de wereld ingeholpen.

Mede dankzij militaire steun van Nederland liep de oorlog uit op een klinkende Israëlische overwinning. In notime waren de Sinaï en Gaza in Israëlische handen. Op 7 juni veroverden Israëlische troepen Oost-Jeruzalem en de Westelijke Jordaanoever op Jordanië. Zo'n kwart miljoen Palestijnse bewoners werd van huis en haard verdreven. Een deel van hun dorpen werd vernietigd om hun terugkomst te voorkomen. In Oost-Jeruzalem werd de 'Marokkaanse' wijk bij de Klaagmuur in één nacht gesloopt. Gesteund door het succes besloot Israël ook de Syrische Golan-hoogvlakte in te nemen. Dat lukte nog juist voordat op 10 juni een wapenstilstand van kracht werd. In zes dagen had Israël zijn grondgebied verviervoudigd.

Elf jaar later ontruimde het de Sinaï in het kader van het vredesverdrag met Egypte. In 2005 besloot het zich om strategische redenen ook terug te trekken uit de Gazastrook, die sinds 2007 onder bestuur staat van Hamas. De kleine strook zucht sindsdien onder een wurgende Israëlische blokkade, en Gaza geldt nog altijd als bezet gebied. Ook de Westoever, Oost-Jeruzalem en de Golan worden vijftig jaar na de verovering nog altijd bezet.

RECHTEN PALESTIJNEN

De bezetting is voor de Palestijnse bevolking onderdeel van een groter drama. Het jaar 2017 markeert óók het honderdjarig jubileum van de Balfour-verklaring. Daarin betuigde de Britse regering bij monde van minister van Buitenlandse Zaken Balfour steun aan het streven van de Europese zionistische beweging tot stichting van een 'joodse staat' in Palestina, in reactie op het welig tierende Europese antisemitisme. De Britten zegden toe zich te zullen inzetten voor "de stichting van een joods nationaal tehuis in Palestina," zonder te specificeren wat zo'n tehuis inhoudt. Het voorbehoud dat het project niet ten koste mocht gaan van de rechten van de niet-joodse, Palestijnse bevolking was hooguit symbolisch; het stichten van een 'nationaal tehuis' voor immigranten zonder de autochtone bevolking daarin te kennen gaat per definitie ten koste van die rechten.

Met de Balfour-verklaring werd de toon gezet voor de ontwikkelingen die zich de afgelopen eeuw in Palestina hebben voorgedaan, en die als overheersend kenmerk hebben dat de rechten en opvattingen van de Palestijnse bevolking ondergeschikt werden gemaakt aan andere – primair koloniale – belangen. Met de verwerving van het Volkenbondmandaat over Palestina konden de Britten vanaf 1923 hun belofte aan de zionistische beweging inlossen. De immigratie van Europese joden, eind 19e eeuw op gang gekomen, nam vanaf dat jaar sterk toe.

'BEVRIJDING' VAN PALESTINA

Van Palestijnse zijde werd de ontwikkeling met groeiende zorg bezien. Niet alleen omdat de Britten een oude belofte, nog voorafgaand aan de Balfour-verklaring, om zich in te zullen zetten voor onafhankelijkheid van het Arabische gebied ten oosten van Egypte niet waren nagekomen. Maar ook omdat de immigranten aan eigen instituties en een eigen, goeddeels gesloten economie bouwden. De toenemende vrees dat zij uit waren op het stichten van een eigen staat waarin voor de autochtone bevolking hooguit een ondergeschikte plaats zou zijn, werd gevoed door vooraanstaande stemmen in de zionistische beweging.

Onder hen waren religieuze joden die een 'terugkeer' naar het 'Land Israël' predikten, het land waarop zij claimden

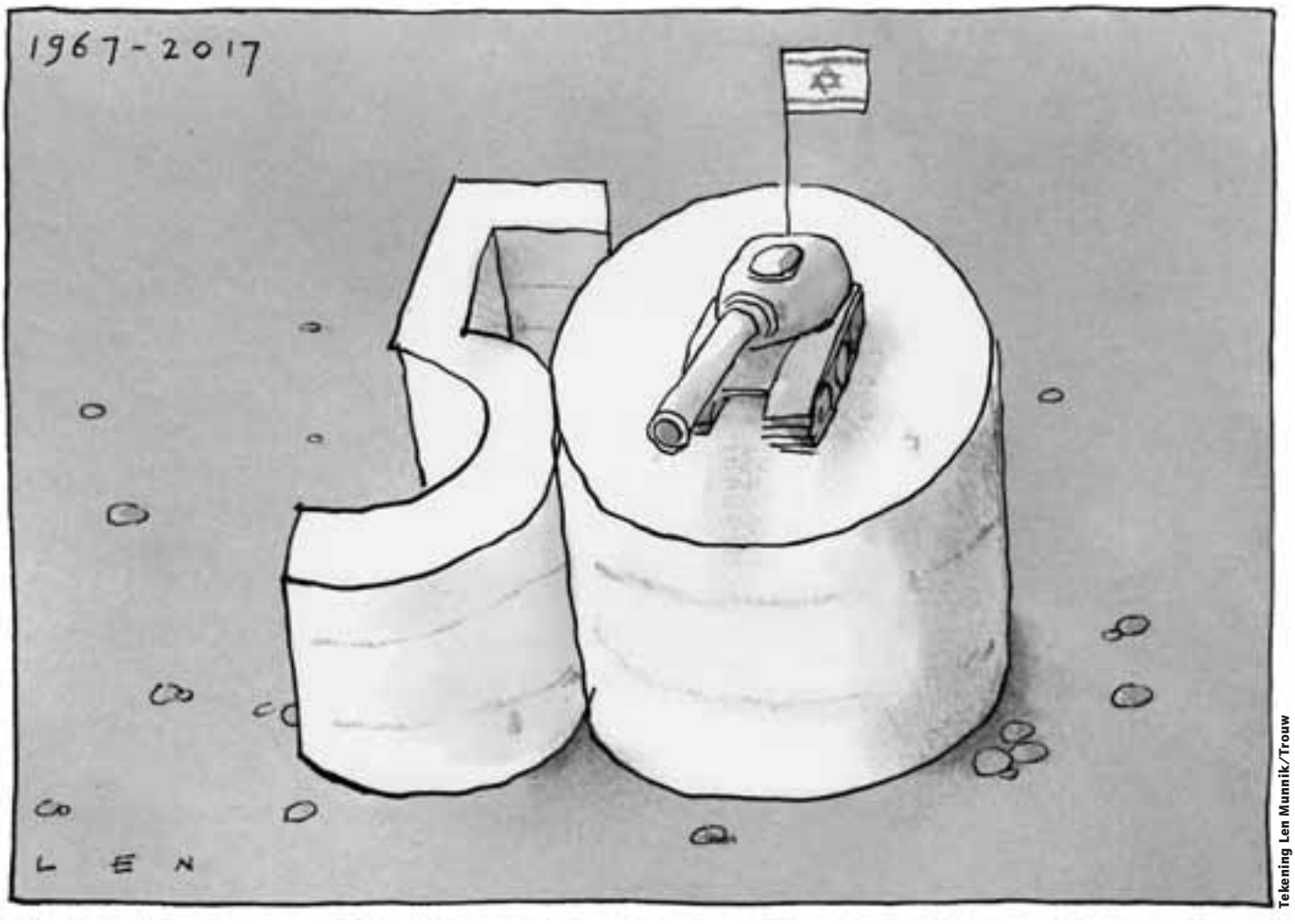

Tekening Len Munnik/Trouw

recht te hebben op grond van een belofte van God zelf, opgetekend in het Bijbelboek *Genesis*. Maar ook onder seculiere joden leefden gevoelens van een 'historische opdracht' om het 'thuisland' in te nemen, een missie die zelfs werd omschreven als een 'bevrijding'. David Ben-Gurion bijvoorbeeld, de latere eerste premier van Israël, sprak van "onze historische inspanningen om het hele land te bevrijden".

Wat de bevolking van het te bevrijden land daarvan vond was onbelangrijk. Die zou de keus krijgen uit twee smaken: zich onderwerpen aan joods gezag en de kans krijgen te profiteren van wat mensen als Ben-Gurion de 'superieure joodse cultuur' noemden (Ben-Gurion sprak bijvoorbeeld – het klinkt bekend – van het vermogen "de woestijn tot bloei te brengen"), of uit hun eigen land gegooid worden.

VN-VERDELINGSPLAN

Het zou voor de meeste Palestijnen het laatste worden. Onder het Britse mandaat liepen het wantrouwen en de spanningen op. Ze kwamen tot uiting in gewelddadigheden en in 1936-1939 in een grote Palestijnse opstand tegen de Britse overheersing en de joodse immigratie, die na Hitlers machtsovername in Duitsland nog fors was toegenomen. De opstand deed de Britten besluiten tot een koerswijziging: binnen tien jaar zou Palestina onafhankelijk worden onder gezamenlijk bestuur van Palestijnen en joden, en de joodse immigratie zou aan quota worden gebonden. Nu er meer dan 450 duizend joden waren geïmmigreerd, stelden de Britten dat zij aan de Balfourverklaring hadden voldaan.

In zionistische kring werden de maatregelen beschouwd als verraad. Joodse terreurorganisaties antwoordden met aanslagen op overheidsinstellingen en Palestijnse burgers. Daarnaast steeg, als gevolg van het sluiten van veel Europese grenzen voor joodse vluchtelingen en het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, de illegale joodse immigratie tot recordhoogte. In 1947 gooiden de Britten de handdoek in de ring. Ze verzochten de VN de *Question of Palestine* op te lossen.

De Algemene Vergadering van de VN nam in november van dat jaar in resolutie 181 het beruchte VN-Verdelingsplan aan, een variant op een tien jaar eerder door de Britse commissie-Peel voorgesteld plan dat door de Britse regering als onuitvoerbaar was afgewezen. Het VN-plan voorzag in de opdeling van Palestina in een joodse staat, die 56 procent van Palestina zou omvatten (hoewel de joden in 1947 één/derde van de bevolking van 1,9 miljoen mensen uitmaakten), en een 'Arabische' staat waarvoor 43 procent beschikbaar was. De resterende één procent, Jeruzalem en omgeving, zou onder internationaal bestuur komen.

De Palestijnen wezen het plan vanzelfsprekend af. Zij pleitten voor één gezamenlijke staat, en betoogden dat de VN helemaal niet gerechtigd was Palestina tegen de wil van het overgrote deel van de bevolking op te delen. In de Veiligheidsraad, die geacht werd op de uitvoering toe te zien, rezen dezelfde bezwaren, en op 1 april 1948 kreeg de Algemene Vergadering het verzoek zich opnieuw over *the future government of Palestine* te buigen.

DE 'NAKBA'

Zover zou het niet komen. Direct na het aannemen van resolutie 181 begonnen joodse strijdgroepen een campagne die erop was gericht zoveel mogelijk gebied

met zo weinig mogelijk Palestijnse bewoners in handen te krijgen. De campagne van wat "de etnische zuivering van Palestina" wordt genoemd beperkte zich niet tot het gebied van de voorziene joodse staat. Zo'n 300 duizend Palestijnen waren al in een spiraal van geweld, terreur en vlucht uit hun woonplaatsen verdreven toen op 15 mei 1948 het Britse mandaat ten einde kwam. Enkele uren eerder proclameerde David Ben-Gurion de stichting van de staat Israël, zich ten onrechte beroepend op resolutie 181 en zonder de daarin genoemde grenzen in acht te nemen.

Zoals lang tevoren aangekondigd vielen daarop troepen uit Egypte, Syrië, Jordanië en Irak het mandaatgebied binnen in een poging het tijd te keren. Zij slaagden er uiteindelijk in twee gebieden in handen te houden: bij het bestand dat de partijen begin 1949 sloten kwamen de Westoever en Oost-Jeruzalem onder Jordaans, en de Gazastrook onder Egyptisch bestuur. In de oorlog vonden ook van Arabische zijde gruwelijkheden plaats, maar die staan in geen verhouding tot de volledige ontwrichting van de Palestijnse samenleving die bekendstaat als de *Nakba*, de 'Catastrofe'. Begin 1949 waren driekwart miljoen Palestijnen – bijna 60 procent van de bevolking – van huis en haard verdreven en zo'n 450 van hun dorpen en stadswijken verwoest. Krachtens VN-resolutie 194 van december 1948 hebben zij (en hun nakomelingen) recht op terugkeer en/of compensatie van hun gestolen bezittingen, maar daar worden zij tot op de dag van vandaag door Israël van weerhouden.

Begin 1949 waren driekwart miljoen Palestijnen – bijna 60 procent van de bevolking – van huis en haard verdreven

De situatie bleef onveranderd tot Israël in de Zesdaagse Oorlog de rest van het voormalige mandaatgebied veroverde. Het begon direct met het stichten van kolonies – eufemistisch aangeduid als 'nederzettingen' –, een grove schending van het internationaal recht. Vijftig jaar later hebben zich zo'n 700 duizend Israëli's op de Westoever en in Oost-Jeruzalem gevestigd, verspreid over ruim 140 nederzettingen plus circa 250 kleinere 'buitenposten' *(outposts)* en door particuliere organisaties gerunde kolonies, de laatste met name in Oost-Jeruzalem, dat een intensief proces van 'judaïsering' ondergaat.

ILLEGALE KOLONIALE BEZETTING

De bezetting en kolonisering gaan gepaard met een scala schendingen van de mensenrechten en het internationaal recht, met onderdrukking en terreur, en met het toepassen van verschillende rechtssystemen op Palestijnen en kolonisten, een vorm van juridische discriminatie die terecht als 'apartheid' wordt veroordeeld. De schokkende minachting voor de Palestijnen en hun rechten werd onlangs treffend verwoord door *Haaretz*-journalist Gideon Levy, die onvermoeibaar over het onrecht blijft schrijven en zich tot de meest gehate personen in Israël mag rekenen: "*Even the depiction of Palestinians as human beings is viewed as provocative in Israel.*"

Die minachting kenmerkt ook de internationale gemeenschap, de Nederlandse regering inbegrepen. Zeker, er zijn veroordelingen van de bezetting, en er worden veelvuldig zalvende woorden gewijd aan de 'tweestatenoplossing' en 'het Palestijnse recht op zelfbeschikking in een eigen staat Palestina'. Maar die staat had uiterlijk in 1999 in de steigers moeten staan, als uitvloeisel van de Oslo-akkoorden en het bijbehorende 'vredesproces'. Israël draaide 'Oslo' de nek om en benutte het sindsdien semi-comateuze vredesproces om de Palestijnse staat definitief onmogelijk te maken. Sinds 'Oslo' is het aantal illegale kolonisten verdrievoudigd, de bezetting dieper in de Palestijnse bodem verankerd en de beruchte 'Muur' gebouwd, waarmee nog eens zo'n tien procent van de Westoever wordt geconfisqueerd.

De internationale gemeenschap liet na de sancties te treffen waartoe ze krachtens internationaal recht verplicht is. Erger: Nederland en de EU blijven de banden met Israël juist verder aanhalen, en weigeren hardnekkig de staat Palestina te erkennen. Feitelijk steunen zij Israël in zijn onheilspellende ramkoers, waarmee het land ook zichzelf permanent in gevaar brengt. En de Palestijnen? Ach, die kunnen na een eeuw onrecht best nóg tien jaar op vrijheid, gelijkheid en zelfbeschikking wachten.

BDS VERDIENT ACTIEVE STEUN

Begin juni onderstreepte een enquête van het *Israel Democracy Institute* dat vanuit Israël zelf geen verandering te verwachten valt. Bijna twee/derde van de joodse Israëli's ontkent om te beginnen dat er een bezetting bestaat. Het zijn extremistische krachten van nationalistische en oudtestamentische signatuur die het klimaat bepalen – de regering-Netanyahu is er het sprekende bewijs van. Critici worden beschouwd als 'landverraders' die met wettelijke maatregelen aan banden moeten worden gelegd.

Het is tegen deze achtergrond dat 170 Palestijnse maatschappelijke organisaties in 2005 een beroep deden op de internationale *civil society* om Israël door middel van boycots, desinvesteringen en sancties (BDS) te dwingen de Palestijnse (mensen)rechten te respecteren. De geweldloze BDS-beweging is geënt op de anti-apartheidsbeweging en gebaseerd op een simpel uitgangspunt: dat Palestijnen mensen zijn en dezelfde rechten toekomen als Israëli's, Nederlanders en de rest van de mensheid.

De Israëlische regering heeft, gesteund door de machtige zogeheten Israël-lobby, de beweging wereldwijd de oorlog verklaard. Daarbij wordt enorme schade aangericht. Zowel in de VS als in Europese landen wordt de rechtsstaat aangetast om alles wat naar BDS ruikt de kop te kunnen indrukken.

Het is reden temeer om gehoor te geven aan de Palestijnse oproep. Om onze politici aan te spreken. Om Nederlandse bedrijven die de bezetting ondersteunen publiekelijk ter verantwoording te roepen. Om Palestijnse en Israëlische mensenrechtenorganisaties te steunen. Om onze solidariteit niet alleen in woorden, maar ook in daden tot uitdrukking te brengen. Laat Vijftig Jaar Bezetting een keerpunt zijn. Laat de Palestijnen niet ook nog Zestig Jaar Bezetting moeten meemaken.

Martijn de Rooi

Zie voor meer achtergrondinformatie, actueel nieuws, campagnenieuws en opiniestukken de website van The Rights Forum: rightsforum.org

‘Ban de bom’ in de VN

Laten we eerlijk zijn: iedereen wil een wereld zonder kernwapens, maar om dat te bereiken hebben we nog een lange weg te gaan. Noord Korea kondigt kernproeven aan, de VS is begonnen met de kostbaarste upgrade van het kernwapenarsenaal en ook de andere kernwapenstaten zijn begonnen met moderniserings-programma’s. De B61’s liggen nog steeds op vliegbasis Volkel.

Foto: ICAN

VOOR HET VN-GEBOUW IN NEW YORK TIJDENS DE LOBBY OP 24 MAART

Toch wil ik u melden dat we ons midden in een doorbraak in het kernwapendebat bevinden. Een aangename ontwikkeling mede mogelijk gemaakt door… u. Ik neem u mee achter de schermen van een aantal belangrijke internationale conferenties om te laten zien hoe jarenlang actievoeren wel degelijk invloed heeft op de wereld van de diplomatie.

Het tegengeluid van de vredesbeweging is inmiddels doorgebroken in de ruimte waar internationale wetgeving tot stand komt. De slogan ‘Ban de Bom’ wordt deze zomer in de Verenigde Naties in New York vertaald in een nieuw juridisch bindend verdrag dat kernwapens verbiedt. Als de onderhandelingen deze zomer goed verlopen is het wereldwijde kernwapenverbod een feit en hebben politici en beleidsmakers er een nieuw dossier bij. Want ondertekenaar of niet: als landen in New York overeenstemming bereiken over een tekst zal iedereen moeten bedenken hoe hij of zij om moet gaan met dit verbod.

Achter de schermen bij de onderhandelingen over het wereldwijde kernwapenverbod

‘BAN DE BOM’ GENERATIE

In 2011 ging ik bij PAX aan slag om het ontwapeningsteam te ondersteunen bij alle logistieke zaken. Ik wist niets van kernwapens en was toen nog in de veronderstelling dat ik mij nooit, maar dan ook nooit, met zo’n lastig dossier zou bezighouden. Terwijl ik de documenten aan het archiveren was, begon er toch iets te kriebelen. Ik las dikke rapporten over de verschrikkelijke humanitaire gevolgen van kernwapens en krantenartikelen met waarschuwingen van wetenschappers en voormalige politici over de aanwezigheid van kernwapens. Daarna verdwaalde ik in verslagen van internationale en nationale discussies over nucleaire ontwapening, keer op keer met teleurstellende uitkomsten.

De knop is bij mij pas echt omgegaan toen ik afgelopen zomer in Hiroshima was. In een verzorgingstehuis voor overlevenden van de atoombomaanval op deze stad raakte ik in gesprek met een 99-jarige inwoonster. Zij vertelde over 6 augustus 1945, over haar familie en vrienden die zij op die dag had verloren, over haar verwondingen en over haar frustratie dat zij over een paar dagen naar de beelden van de jaarlijkse herdenking moest kijken waarbij voor de 71e keer gezegd zou worden “Dit nooit meer”.

Ik hoor vaak van mensen dat de ‘nieuwe generatie’ niet geïnteresseerd lijkt te zijn in dit onderwerp. Toch ervaar ik de praktijk iets anders: we werken samen met een team van jonge en oudere gemotiveerde en gedreven activisten, die zich op een vernieuwende manier mengen in de diplomatieke bijeenkomsten over nucleaire ontwapening. De ‘oude’ generatie heeft de kennis over de uitkomsten van alle conferenties en volgt feilloos de technische kant van de discussie. Daarbij komt de ‘jonge’ generatie die een nieuwe energie brengt in de lobby richting diplo-

maten: ze stellen de vragen die u en ik al zelfs niet meer durven stellen. Het zijn de vragen waarbij diplomaten de tijd moeten nemen om even te verzitten en een slokje water te nemen, omdat ze weten dat ze een antwoord moeten geven dat eigenlijk niet te verkopen is.

NUCLEAIRE DIPLOMATIE

De meeste internationale conferenties over nucleaire ontwapening zijn, op z'n zachtst gezegd, niet altijd even interessant, omdat het erg moeilijk is om te zien waar de beweging precies zit. Vaak is het luisteren naar eindeloze statements van kernwapenstaten en niet-kernwapenstaten, speeches die we vaak al van te voren kunnen uitschrijven: kernwapenstaten zeggen te streven naar een wereld zonder kernwapens, maar spreken andere kernwapenstaten aan op hun moderniseringsprogramma (en vergeten daarbij overigens spontaan dat ze zelf de modernisering van hun kernwapenarsenaal al hebben doorgezet). Toch heb ik de afgelopen jaren een langzame kentering in het debat meegemaakt, die vorig jaar in een enorme stroomversnelling is gekomen.

Bijna 50 jaar na de totstandkoming van het historische Non-Proliferatieverdrag (NPV) is de frustratie in vrijwel elke internationale bijeenkomst over kernwapens voelbaar. Al jarenlang wordt alleen over de strategische functie van kernwapens gesproken en blijven concrete ontwapeningstappen uit. Sinds 2010 werken het Internationale Rode Kruis, NGO's en internationale organisaties samen om het debat over kernwapens een nieuw leven in te blazen en toe te werken naar de start van onderhandelen over een wereldwijd verbod op kernwapens. In 2013 was de eerste doorbraak: de Noorse overheid organiseerde in Oslo de eerste intergouvernementele conferentie over de humanitaire gevolgen van kernwapens, gevolgd door bijeenkomsten in Mexico en Oostenrijk. En, niet geheel onbelangrijk, het aantal kernwapenstaten dat deelnam groeide per conferentie.

Tijdens deze conferenties waren het niet alleen diplomaten in pak die de discussie voerden. Ineens stonden overlevenden van de atoombomaanvallen op Hiroshima en Nagasaki en slachtoffers van kernproeven op het podium. Artsen en milieuonderzoekers kwamen aan het woord. Zij kwamen voor een zaal vol diplomaten tot één gezamenlijke conclusie: de gevolgen van kernwapens zijn niet te overzien en in het geval van een kernwapenexplosie is niet één land of hulporganisatie in staat om hulp te bieden. Sinds de nadruk ligt op het humanitaire leed dat kernwapens kunnen aanrichten is de oproep om te gaan praten over een verbod, als belangrijke stap naar een kernwapenvrije wereld, flink gegroeid.

Afgelopen oktober was het eindelijk zover: een overweldigende meerderheid van de VN-lidstaten besloot met de aanname van een historische resolutie dat 2017 in het teken zou staan van het kernwapenverbod. VN-conferenties en stemmingen gaan altijd heel zakelijk, maar op het moment dat duidelijk was dat de resolutie door een overgrote meerderheid (123 landen) was aangenomen, sprongen diplomaten en het maatschappelijk middenveld op, applaudisseerden en schudden elkaar de hand. Iedereen die de stemmingen volgde, voelde dat hiermee de kentering in het kernwapendebat een feit was: de data en locatie waren door een ruime meerderheid goedgekeurd, het kernwapenverbod komt er écht aan.

ACTIVISTEN IN NEW YORK

Afgelopen maart kwamen in het hoofdkwartier van de VN diplomaten, internationale organisaties en vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld bijeen om het voor het eerst te hebben over de concrete onderdelen van het verbodsverdrag. De manier waarop hadden we nog nooit meegemaakt. Normaal worden er voorgeschreven statements voorgelezen. Dit keer was de discussie echter open: er werd gewikt en gewogen, getwijfeld en er werden vragen gesteld aan elkaar en aan deskundigen.

Bijna iedereen die de afgelopen jaren betrokken was bij dit proces, was in New York. Toshiko Fujimore en Setsuko Thurlow, twee overlevenden van de atoombomaanval op Hiroshima, stonden in de plenaire zaal op het podium en riepen alle aanwezige diplomaten op om de onderhandelingen over het kernwapen zo snel en succesvol te laten verlopen, zodat hun generatie overlevenden dit nog kon meemaken. Een ander onvergetelijk moment was dat de Amerikaanse activiste Megan Rice ineens in de plenaire VN-zaal zat. Megan Rice zat op 85-jarige leeftijd vast voor inbraak in een nucleaire installatie waar uranium lag opgeslagen. Samen met twee veteranen bracht zij de beveiliging van het Oak Ridge Tennessee complex in verlegenheid, doordat zij slechts met een betonschaar in de silo's van het complex zijn gekomen. Ook Sue Coleman-Haseldine, slachtoffer van de Britse kernproeven in Australië, nam tijdens de plenaire sessies het woord namens alle slachtoffers van kernproeven.

Wij voerden samen met ICAN (International Campaign to Abolish Nuclear Weapons) en andere internationale organisaties lobby voor en achter de schermen. Voor de schermen kreeg het maatschappelijk middenveld bijvoorbeeld in de plenaire sessies spreektijd toegewezen, waarin wij onze visies konden delen over hoe het kernwapenverbod eruit zou moeten komen te zien. De lobby achter de schermen vond vooral plaats tijdens één-op-één gesprekken in de wandelgangen, bij het koffieapparaat en in de lounge. Ons grootste lobbysucces was toen we hoorden dat meer dan de helft van de landen die een statement maakten noemden dat 'financiering' expliciet in het verbod moest komen te staan Wij hebben hier hard aan getrokken, omdat dit de reikwijdte van het verbod enorm zal vergroten.

DE FINALE

Op 15 juni gaan landen weer verder praten over het kernwapenverbod. De Costa Ricaanse voorzitter heeft de zware taak om ervoor te zorgen dat alle aanwezige landen aan het einde van de onderhandelingen overeenstemming bereiken over een definitieve tekst van het kernwapenverbod. Ook wij en onze internationale partners zullen weer in actie komen. Op zaterdag 17 juni gaan de vrouwen- en vredesbeweging in New York en andere steden in de wereld de straat op voor de "Women's March to Ban Nuclear Weapons" om steun te betuigen aan dit historische proces. Bekende vredesactivisten, strijders voor vrouwenrechten en overlevenden van Hiroshima en Nagasaki zullen de aanwezigen toespreken.

Wij zijn inmiddels druk bezig met de voorbereidingen voor de tweede ronde: we bespreken de concepttekst van het verdrag met docenten en studenten internationaal recht en internationale betrekkingen, voeren gesprekken met Kamerleden die de afgelopen jaren sterke moties over het kernwapenverbod en nucleaire ontwapening hebben ingediend en winnen advies in van nationale en internationale juridische experts over alle woorden, punten en komma's die in het verdrag komen te staan. Want inmiddels gaat het er niet meer om óf het kernwa-

penverbod er komt, nu gaat het erom om het verbod zo sterk mogelijk te maken zodat de impact ervan zo groot mogelijk wordt.

'BAN DE BOM' EEN FEIT... EN DAN?

Als landen deze zomer overeenstemming bereiken over de tekst van het verbodsverdrag, betekent dat dat 'Ban de Bom' eindelijk gaat gebeuren. Naast biologische en chemische wapens, landmijnen en clustermunitie zijn dan ook kernwapens eindelijk verboden. De campagne gaat dan over naar de volgende fase: zorgen dat zoveel mogelijk landen het verdrag zullen tekenen en ratificeren. Want hoe meer landen zich achter het verdrag scharen, hoe meer druk landen voelen

Foto: ICAN

SETSUKO, EEN VAN DE OVERLEVENDEN, VOUWT EEN KRAANVOGEL. NEW YORK, 24 MAART.

om afstand te doen van kernwapens. De grote vraag wordt natuurlijk: wat gaat Nederland straks doen als het verdrag er is? Nederland is bij de internationale onderhandelingen aanwezig en geeft hiermee aan de andere NAVO-lidstaten het goede voorbeeld. Maar tot nu toe heeft de regering voornamelijk argumenten gegeven waarom ze het kernwapenverbod niet zou steunen. Dat betekent dat wij hier in Nederland ook in de volgende fase alles op alles moeten zetten om ervoor te zorgen dat ons land de grote meerderheid gaat volgen en haar handtekening straks zet onder het kersverse wereldwijde verbod op kernwapens.

Selma van Oostwaard, PAX

COLUMN VAN DIJK

De identiteitskaart

In Oost-Europa is het orthodox-katholieke deel van de bevolking buitengewoon sceptisch over aansluiting bij het Westen. De meeste mensen in landen waar orthodox-katholieken in de meerderheid zijn zoals Bulgarije, Servië, Griekenland, Roemenië, Moldavië en zelfs Georgië, onderschrijven de stelling dat een sterk Rusland noodzakelijk is als tegenwicht tegen westerse invloeden. Ze zijn nationalistisch, xenofoob en moeten niets hebben van homoseksualiteit en gelijkberechtiging van mannen en vrouwen. En ze hopen dat Poetin hun eigen cultuur beschermt tegen westerse decadentie. Het Amerikaanse onderzoeksbureau Pew Research stelde dit onlangs vast in een onderzoek waarin de vergelijking gemaakt werd met overwegend rooms-katholieke landen zoals Polen, Kroatië en Litouwen. Daar tonen veel mensen zich even conservatief en nationalistisch, maar tegelijkertijd keren ze zich fel tegen een machtsuitbreiding van Rusland.[1]

Jaagt het oude schisma tussen Rome en Constantinopel nu een nieuwe koude oorlog aan?

Zoals vaker kun je met zo'n onderzoek verschillende kanten op. Je kunt de identiteitskaart trekken en de verschillen tussen wij (roomsen) en zij (orthodoxen) uitvergroten langs religieuze of andere culturele lijnen. Wij zijn 'nu eenmaal' anders dan zij. De ander kan ons 'nu eenmaal' nooit tegemoet komen. Dat is al eeuwen zo en dat zal altijd zo blijven, want dat is de aard van het beestje. De culturele identiteit als een natuurlijk en onveranderlijk fenomeen. Maar kun je mensen vastpinnen op één identiteit? Je kunt ook kiezen voor het benadrukken van de gelijke belangen van mensen ongeacht hun geloof of culturele tradities. Welvaart, vrede, bijvoorbeeld. En je kunt laten zien hoe riskant een identiteitspolitiek is die gezamenlijke belangen negeert of zelfs ontkent. Hoe de uitsluiting van anderen het begin kan zijn van een oorlog die niemand meer spaart. Identiteitspolitiek bedreigt de vrede. Uitsluiting roept altijd tegenreacties op. Het ene nationalisme lokt het andere uit, met alle spanningen die daarbij horen. Maar nationale gevoelens en culturele eigenaardigheden negeren leidt ook tot tegenstellingen en conflicten die uit de hand kunnen lopen. Wie de vrede wil bewaren zal in gesprek moeten blijven, ook met mensen die uit angst voor de globalisering en het verlies van hun eigen identiteit hun toevlucht zoeken tot nationalistische bewegingen. Tegelijkertijd blijft het noodzakelijk te waarschuwen tegen alle politici die met een beroep op een culturele of religieuze identiteit, de angst van mensen uitbuiten ter meerdere eer en glorie van zichzelf en hun kaste. Gevoelens van mensen, ook de religieuze en patriottische, dienen gerespecteerd te worden. Misbruik ervan moet worden bestraft.

Jos van Dijk

1 https://euobserver.com/foreign/137865

Een tentoonstelling over hoeveel oorlog er in onze vrede zit

Tot 26 juli wordt er in NEST, een 'ruimte voor kunst' naast de Gasfabriek aan het De Constant Rebecqueplein 20b in Den Haag, een tentoonstelling gehouden onder de titel Post-Peace. Deze tentoonstelling, bedoeld om te laten zien 'hoeveel oorlog er in onze vrede zit', is een internationaal project dat in Europa rondreist. Dertien kunstenaars uit onder andere Ierland, Oekraïne, Turkije, Palestina en de Verenigde Staten laten zien hoe de oorlog doorwoekert, voortzeult of onverwacht tot ontbranding komt. Sporen van de Eerste en de Tweede Wereldoorlog, de Koude Oorlog en willekeurige handelsoorlogen worden zichtbaar in video-arrangementen en installaties, soms door symboliek, maar ook wel keihard rechtstreeks. Het is de zoveelste groep kunstenaars die zich engageert om de onwenselijkheid van dergelijke oorlogen voor het publiek zichtbaar te maken.

Je loopt de tentoonstelling binnen op een vloer van broze dakpannen, zoals de Ieren na een economische boycot zelf hadden gebakken met het opschrift DEFIANCE. Er is een film gemonteerd van keurige inwoners uit Weimar, die in 1945 door de Amerikaanse bezetter werden rondgeleid in het hen tot dan toe onbekende concentratiekamp Buchenwald en men krijgt hun gezichten te zien. Montage van een niet uitgebrachte propagandafilm, maar door Anna Dasocic voorzien van een geluidsband met retoriek over racistisch geweld en de Holocaust.

Nog indrukwekkender is de video van de Turkse kunstenaar 'belit sağ' over de nooit vertoonde film over de scherpschutter Ahyal Cabin, die in 2009 zeventig Koerden standrechtelijk zou hebben geëxecuteerd. De film zou worden vertoond tijdens een expositie in Istanbul, als prijs van een plaatselijke kunststichting. Die vertoning zou plaatsvinden in september 2015 tijdens de tweede verkiezingcampagne van Erdoğan voor het parlement, toen tal van journalisten wegens hoogverraderlijke uitlatingen tegen president of vaderland werden opgepakt. Bovendien werden er op straat diverse vermeende Koerden door razende Grijze Wolven gelyncht. De in beslag genomen film heeft de cineast nu vervangen door teksten zonder beelden, om censuur aan de kaak te stellen.

AANKONDIGING TENTOONSTELLING

Andere beelden laten zien dat er na 2015 nauwelijks iets veranderd is: dreiging van burgeroorlog in het Oekraïne na Maidan, verbeeld door tekeningetjes van Alekhina Kakhidze, en een oogbol op een wachttoren die met zijn blik op twee wanden collages projecteert. Het laatste verwijst naar een vermeende terroristengroep Freedom Club, een heksenjacht op een massa, terwijl er maar één Unabomber was – benauwend beeld van paranoia door de kunstenaar Radek Szlaga. Anastasiya Yarovenko toont ons designschema's waarop vrije zitplaatsen in halls van airports moeten worden beperkt tot 0,1 procent van het aantal reizigers dat gemiddeld op de luchthaven aanwezig is, zodat de overige 99,9 procent aangewezen is op de restaurants als zij willen zitten. Een geheimzinnig goudachtig high energy object van Aleksei Taruts kun je beschouwen met 'oortjes', waardoorheen je allerlei uitleg over gevaarlijke straling of zo kunt horen.

Kortom, dit is niet het 'eten met muziek' zoals Lucebert dat ons voorschotelt. Integendeel: zie je ergens foto's van imposante berglandschappen met besneeuwde karteltoppen van de Palestijn Yazan Khalili, realiseer je dan dat voor die sneeuw Israëlische nederzettingen plaats hebben gemaakt. Helaas – het zijn maar plaatjes…

De tentoonstelling is tot 26 juli elke week te zien van donderdag tot en met zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

Jan Bervoets

NAVO-protest biedt kansen

“Make Peace great again”. Deze variant op de verkiezingsslogan van Donald Trump (“Make America great again”) was alom aanwezig bij de demonstratie die op de vooravond van de NAVO-top in Brussel werd gelopen en waaraan ook een vijftigtal Nederlanders deelnam. Het was een bont gezelschap van vredes-, milieu-, antikapitalistische en mensenrechten-activisten dat op die woensdagavond 24 mei door een gedeelde afkeer van Trump’s politiek op die gebieden werd bewogen.

Foto: Lucas Wirl

BRUSSEL, 24 MEI, HET AMNESTY BLOK

Als bepaald niet onzichtbare vredesbeweging protesteerden we echter ook tegen de eigen Europese leiders die zich de afgelopen maanden tot het uiterste hadden ingespannen om Trump ervan te overtuigen dat de NAVO geen achterhaalde organisatie was, zoals deze in zijn verkiezingscampagne had opgemerkt.

Ook de naar Brussel overgekomen Amerikaanse vredesactivisten maakten zich ernstig zorgen dat nu juist de contacten van Trump’s campagneteam met Russische diplomaten werden aangegrepen om hem ten val te brengen. De kern van diplomatie is dat je juist wel contact hebt en de op grond van deze contacten gevoerde campagne tegen een impopulaire president versterkt het vijandsbeeld jegens Rusland dat de afgelopen jaren werd geïntroduceerd door Obama die tot afgrijzen van aanwezige Duitse vredesactivisten hetzelfde Hemelvaartweekend eregast op de *Kirchentag* was.

CONFRONTATIE MET RUSLAND

Die twee punten – de NAVO vooral niet als achterhaald willen bestempelen en het aanvoeren van een Russische dreiging als hernieuwde legitimatie voor het militaire bondgenootschap – vormde een belangrijk thema op de één dag later tijdens en op slechts enkele honderden meters afstand van de NAVO-top georganiseerde conferentie “Stop Nato 2017”.

Amerikaanse vredesactivisten schetsten daar hoe in de VS 24 uur per dag en zeven dagen in de week Rusland door de media wordt aangevallen. Het gaat daarbij afwisselend om ingestelde onderzoeken naar Russische hacks en om wat inmiddels in deze media is vertekend als een Russische invasie in Oekraïne.

Eén van de sprekers, die jarenlang als economisch adviseur in Oekraïne werkte, benadrukte dat de Krim een autonome regio binnen Oekraïne was die zich volgens de grondwet mocht afscheiden en dat in Oost-Oekraïne sprake is van een opstand van de daar in meerderheid Russischtalige bevolking. Dat het om een Russische invasie zou gaan, moet een Amerikaanse projectie zijn van hun eigen invasie in Irak en het is een gotspe dat de VS omvangrijke sancties hebben afgedwongen op grond van onterechte aantijgingen van iets dat de Amerikanen zelf wèl hebben gedaan.

Wolfgang Gehrke, die voor *Die Linke* in de Duitse Bondsdag zit, stelde dat het maar al te gemakkelijk meegaan in de onder Obama ingezette Amerikaanse confrontatiepolitiek jegens Rusland absoluut niet in het belang van Europa is en al helemaal niet in dat van Duitsland. De verhouding tussen de NAVO en Rusland is sinds 1991 nog niet zo slecht geweest als nu en het is voor Gehrke onvoorstelbaar dat het Duitse leger na bijna 75 jaar weer aan de grens met Rusland staat. “Als Trump wil praten met Poetin, laat hem dat dan alsjeblieft snel doen!”

In Duitsland is ‘Putinversteher’ (Poetin-begrijper) een scheldwoord voor mensen als Gehrke, maar wie vrede in Europa wil móét proberen de ander te begrijpen. Bijvoorbeeld dat Rusland (en niet alleen Poetin) zich verraden voelt. Eerst door de oostwaartse NAVO-uitbreiding tegen alle beloftes in, toen door de stationering van het omstreden antiraketschild in Roemenië en Polen en nu ook door de feitelijk steun aan een Oekraïense regering met partijen die de erfenis koesteren van Oekraïense fascisten die tijdens de Tweede Wereldoorlog flink hebben huisgehouden onder de Russische bevolking.

Gehrke verbaast zich erover dat het Westen wel vertrouwen had in een volstrekt onberekenbare, want veelal stomdronken, Jeltsin en niet in gesprek wil treden met diens opvolger Poetin die weliswaar minder meegaand is, maar wel een rationele buitenlandpolitiek voert. Met hem zijn onderhandelingen mogelijk om tot ontspanning en hernieuwde

samenwerking te komen. Enkele jaren geleden konden we wèl zaken doen met Poetin, dus waarom nu niet meer?

Alleen zal het Westen dan de eis moeten laten vallen dat de Krim weer aan Oekraïne wordt 'teruggegeven'. Niet alleen de Duitse *Linke* maar ook een vooraanstaand conservatief CSU-politicus heeft onlangs nog uitgesproken dat het volstrekt irreëel is te verwachten dat Rusland zou accepteren dat er een NAVO-generaal in Sebastopol zou resideren.

En als het om economische samenwerking gaat, zal toegestaan moeten worden dat landen zich zowel met de Europese Unie als met de Euraziatische Unie kunnen associëren. De exclusiviteitsbepaling van het Associatieverdrag tussen de EU en Oekraïne, droeg bij aan de ontwikkelingen die tot het militaire conflict in Oekraïne hebben geleid. En niet alleen hierdoor was het buitenlandbeleid van de EU ook een belangrijk thema op deze anti-NAVO-conferentie.

De verhouding tussen de NAVO en Rusland is sinds 1991 nog niet zo slecht geweest als nu

Reiner Braun van het *International Peace Bureau* bracht in herinnering dat de NAVO tijdens de viering van haar zestigste verjaardag in 2009 in Straatsburg – symbool van de naoorlogse Duits-Franse samenwerking – de EU heeft erkend als een eigenstandige poot van de NAVO. De integratie van Europese strijdkrachten, militaire infrastructuur en wapentechnologie richt zich sindsdien zowel op de NAVO als op de EU.

VIJANDSBEELDEN

Tijdens de workshop over de NAVO/EU-integratie legde hij, net als zijn landgenoot Gehrke, de nadruk op de troepenopbouw jegens Rusland. Zijn Franse college, Christian Pierrel, stelde echter juist de (vooral Europese) troepenopbouw in Afrika en in het Middellandse Zeegebied centraal. Onder de noemers van "oorlog tegen terrorisme" en "wegnemen van migratie-oorzaken" (die er evenwel door worden versterkt), is er inmiddels van Senegal tot Eritrea een gordel gelegd van Europese militaire missies – veelal onder Franse leiding.

In feite dient deze militaire aanwezigheid, volgens Pierrel, echter de toegang tot voor Europa essentiële grondstoffen zoals het uranium in Niger voor de Franse kernreactoren en de zeldzame mineralen in Congo voor de Duitse elektronica-industrie.

Waar de Duitse vredesbeweging een radicaal andere Rusland-politiek bepleitte, pleitten de Fransen derhalve voor een andere Afrika-politiek waardoor belangrijke oorzaken van de vluchtelingenstroom uit Afrika ook weggenomen worden. Benadrukt werd dat ook de Europese lidstaten van zowel de EU als de NAVO uiteenlopende buitenlandpolitieke oriëntaties hebben en dat met name de EU daardoor feitelijk geen gemeenschappelijke buitenlandpolitiek voert; hooguit een optelling van alle afzonderlijke prioriteiten.

Ondanks het ontbreken van een gemeenschappelijke buitenlandpolitiek hebben die lidstaten elkaar kennelijk wel gevonden in de noodzaak om hun militaire capaciteiten te versterken. "Ze weten niet waar ze het voor willen inzetten, maar willen het wel hebben," zo luidde de conclusie van Braun en Pierrel. "Gewoon om op het wereldtoneel ook je spierballen te kunnen laten zien."

Misschien is dat ook wel de reden waarom de Europese leiders zich nauwelijks verzetten tegen de eis van Trump dat hun defensiebudgetten tot tenminste 2% van het bruto nationaal product moeten stijgen. Voor Duitsland betekent dat, volgens Gehrke, een verhoging van 39 naar 62 miljard euro waarmee de Duitse defensie-uitgaven uitstijgen boven die van Rusland!

Die enorme verhoging van de Europese defensiebudgetten – die vervolgens leidden tot meer militaire (oefen)missies en meer wapentechnologie – zou volgens Braun en Pierrel het nieuwe strijdpunt van de Europese vredesbeweging moeten zijn zoals de kernwapens dat in de jaren '80 waren. Net als toen schept de cultivering van het vijandsbeeld jegens Rusland het draagvlak voor deze defensie-inspanningen.

Maar het is dit keer niet alleen een vijandsbeeld jegens Rusland. Afrika is al genoemd maar ook het vijandsbeeld jegens de islamitische wereld moet niet vergeten worden. Tijdens de demonstratie en bij de opening van de conferentie sprak Maz Saleem, lid van de Britse *Stop The War Coalition* maar ook de dochter van Mohammed Saleem die op 29 april 2013 op 82-jarige leeftijd bij het verlaten van een moskee in Birmingham werd vermoord door de net vijf dagen eerder uit Oekraïne aangekomen fascist Pavlo Lapshyn, die nog aanslagen op drie Britse moskeeën kon plegen voordat hij drie maanden later werd aangehouden.

Saleem stelde dat er een binnenlandse en buitenlandse oorlog tegen moslims wordt gevoerd en dat de islam tot zondebok is gemaakt voor alle gevoelens van onzeker- en onveiligheid. Maar niet de islam is de oorzaak van de vluchtelingencrisis. Dat zijn de Westerse interventieoorlogen in het Midden-Oosten die vele veelvouden meer slachtoffers hebben gemaakt onder moslims dan alle terroristische aanslagen bij elkaar onder Westerlingen.

VREDESBEWEGING

Ook Kees van der Pijl, één van de drie Nederlandse sprekers tijdens de vredesconferentie, benadrukte tijdens de plenaire opening dat de binnenlandse en buitenlandse politiek van de confrontatie, die met name onder Reagan en Thatcher was ingezet en de politiek van het compromis en het "kapitalisme met een menselijk gezicht" verving, inmiddels heeft geleid tot een algemeen gevoel van angst en onzekerheid en tot een ongekende polarisatie. Volgens hem was daarin ook een belangrijke verklaring te zoeken voor de huidige onmacht van de vredesbeweging.

Dat verklaringsmodel dook tijdens de verschillende workshops ook wel een paar keer op. Tijdens de Koude Oorlog waren er op verschillende niveaus contacten tussen burgers in de verschillende machtsblokken en konden we ons in ieder geval enigszins met elkaar identificeren. Ook met burgers elders op de wereld.

Ondanks de sindsdien sterk verbeterde communicatietechnologie lijken die contacten juist veel moeizamer te verlopen. Kolonel Ann Wright van de Amerikaanse *Veterans for Peace* voerde aan dat er vanuit de VS wel contacten met groeperingen in Rusland zijn maar dat deze erg bemoeilijkt worden door het Amerikaanse sanctieregime. Wolfgang Gehrke is betrokken bij een conferentie in Rusland om tot stedenbanden met steden in het Westen te komen en wil de burgemeester van Wolgograd in 2018 (75 jaar

na de Slag om Stalingrad) naar de Duitse Bondsdag uitnodigen. Anderen bepleitten contacten met mensen in en uit Afrika, ook tijdens conferenties als deze.

Middenin de Koude Oorlog, in 1975, kwam het Helsinki-proces op gang met de latere *Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa* (OVSE) die overigens in 1999 door de NAVO op een zijspoor werd gezet en eigenlijk alleen nog maar iets met waarnemingsmissies en mensenrechten mag doen. De oplopende spanningen met Rusland vragen om een nieuw Helsinki-proces maar die zal volgens de meeste sprekers dit keer echt vanuit de samenleving moeten komen want de nationale regeringen zien op dit moment het belang ervan niet in.

Foto: Benjamin Baars

BRUSSEL, 24 MEI. OOK EEN NEDERLANDSE DELEGATIE IS AANWEZIG.

Maar voor zo'n ambitieus project zal de vredesbeweging eerst weer aan betekenis moeten winnen. Volgens Braun moeten we daartoe voortgaan op de weg die met de demonstratie van 24 mei is ingezet: uit het sektarisme treden en bondgenoten zoeken met anderen. Volgens hem kan dat heel goed op basis van die 2%-eis. Reken uit waarmee het defensiebudget dan in jouw land verhoogd zou moeten worden (voor Nederland ongeveer 6 miljard; meer dan enige partij – ook SGP en VNL – in haar verkiezingsprogramma had staan) en zoek vervolgens aansluiting bij protestbewegingen tegen bezuinigingen in andere sectoren waarbij het te bezuinigen bedrag naar alle waarschijnlijkheid lager is. Zo krijg je bondgenoten en laat je de vredesbeweging groeien: "Make Peace great again".

Jan Schaake

COLUMN FEDDEMA

"Vrede kun je leren"

Dat zegt David Reybrouck terecht. Behalve op Facebook, waar je best zonder ge-etter, zo ondervind ik, ervaringen, inzichten en levenskunst met elkaar kunt delen, proberen steeds meer betrokken mensen o.a. het programma *De Wereld Draait Door* (DWDD) op NPO1 niet te missen. Het komt door zowel de uitstraling van Matthijs van Nieuwkerk als de esprit van de gasten, die hij bijeen brengt. Het leven verandert snel en zo'n programma lijkt vaak een leerzame spiegel, waarin we de vernieuwende wereld zien in haar evolutie en *backlashes*. Een spiegel ook qua geest en nieuwe percepties. Het kan indirect zelfs helpen om met wijsheid in te spelen op innovaties en niet slechts veroordelend daar de negatieve kanten van te zien, respectievelijk niet te star bij verouderde overtuigingen te willen blijven. Het 'elkaar vertrouwen', zoals vroeger buren met spelende kinderen 'een touwtje uit de deur' hadden hangen, was o.a. de indruk makende oproep die de 85-jarige Jan Terlouw maart jl. via DWDD lanceerde. En op 16 mei werden we verrast door het gastoptreden van de eloquente David Reybrouck. Ik ken hem al wat langer. Afrika, bezielde democratie en integratie zijn z'n thema's. Nu ging het om zijn boekje *Vrede Kun Je Leren*. Te vertalen wellicht als 'Vergeet niet te werken aan jezelf', nu in onze hectische samenleving het percentage zelfdodingen er niet om liegt. Stiltes inlassen – 'rust' is nu het thema van Maand van de Filosofie – , mediteren, geweldloze communicatie of zowel aan yoga als *mindfullness* doen, was wat David bepleitte. Hij wilde niet 'soft' of 'spiritueel' overkomen. "Vroeger gaf ik er wel op af," zei hij. "Maar ik heb me laten overtuigen, dat het onverantwoord is deze prachtige nieuwe middelen te laten liggen, nu zoveel mensen zich in een zelfafwijzing-crisis bevinden". Iets wat Adriaan van Dis in meerdere interviews op 20 mei z'n recente 'donkere periode van somberheid en doodsdwang' noemt. Opmerkelijk dat Adriaan naast 't gaan naar de psycholoog ook dat 'softe' aanprijst: "*Mindfullness* klinkt enorm modieus, maar mij helpt het", en er aan toevoegt: "En dan zeker mijn hoofd leeg maken." (o.a. A.D. van 20 mei). Leerzaam, we zitten inderdaad vaak te veel in onze gedachten. Over Adriaan's 'dip' is veel nagepraat en iets eerder tevens over David's optreden voor DWDD en ook op Facebook. Kooyker Leiden had meteen al 15 exemplaren ingekocht. We leven in een boeiende tijd, met tevens grote en kleinere terugslagen.

Hans Feddema

Internationale wapenindustrie op ITEC-beurs in Rotterdam

Van 16 tot en met 18 mei vond in Ahoy te Rotterdam de ITEC plaats. Deze wapenbeurs en conferentie richten zich specifiek op militaire training, educatie en simulatie. Rond de honderd bedrijven, waaronder zeven van de tien grootste wapenbedrijven ter wereld, waren aanwezig. De Franciscaanse Vredeswacht en anderen protesteerden alle drie de beursdagen voor de deur van Ahoy.

Foto: Paul Dijkstra

TIJDENS DE ITEC WAKE IN ROTTERDAM LUISTEREN DE ACTIEVOERDERS NAAR TOESPRAKEN

De ITEC – International Training Education and Simulation Conference – is een jaarlijkse samenkomst van industrie, militairen, academici en bestuurders. Aan het beursdeel doen veel bedrijven mee, die nieuwe technologie en producten op het gebied van training en simulatie in de aanbieding hebben – voor de moderne oorlogvoering net zo belangrijk als de klassieke wapens: raketten, tanks en geweren.

Het andere deel is een conferentie met een diversiteit aan workshops en presentaties. Sprekers afkomstig van krijgsmachten en wapenbedrijven besteedden dit jaar aandacht aan onder meer virtual reality, serious gaming en cyberdefensie. De laatste dag van de ITEC stond in het teken van het gevechtsvliegtuig F35, voor de Nederlandse luchtmacht de uiterst omstreden opvolger van de F16, die ook de kernwapentaak van dit vliegtuig moet overnemen.

DELEGATIES

Ruim 2.500 deelnemers bezochten de ITEC, waaronder enkele tientallen officiële delegaties uit diverse landen. Bovenaan het lijstje met markten waarop de beurs zich richtte stond het Midden-Oosten. Daar bevinden zich een aantal van de grootste, wapens kopende landen ter wereld, zoals Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten. Dus hoort de industrie de kassa alweer rinkelen. Het laatste waaraan deze regio, een chaotisch kruitvat van oorlog, geweld en onderdrukking, echter behoefte heeft, is nog meer wapens.

"Ik kom naar de ITEC om de capaciteiten van onze industrie uit te breiden," aldus luitenant Mustafa Denizer van de Turkse marine. De Turkse regering streeft naar een zoveel mogelijk zelfvoorzienende wapenindustrie, waardoor ze onder meer geen last meer heeft van eventuele wapenexportrestricties door andere landen. Een groot deel van de bedrijven is daar overigens in handen van hoge militairen.

Ook de NAVO, het Nederlandse leger en veel andere Europese krijgsmachten waren aanwezig op de beurs. Die verwachten de komende jaren meer te besteden te hebben, nu de roep om meer geld voor defensie steeds meer weerklank krijgt.

SPONSORING DOOR BEDRIJVEN

Hoofdsponsor van de ITEC was het Frans/Nederlandse wapenbedrijf Thales. Uit de top tien van grootste wapenbedrijven ter wereld waren Lockheed Martin, Boeing, BAE Systems, Leonardo-Finmeccanica, Airbus, Raytheon en L3 Technologies aanwezig met sprekers en/of stands. Al deze bedrijven leveren wapens aan landen in oorlog, met interne conflicten en/of onderdrukking en aan straatarme landen, die het geld hard nodig hebben voor sociale uitgaven. Lockheed Martin en BAE Systems zijn bijvoorbeeld belangrijke leveranciers van wapens aan Saoedi-Arabië, wapens waarmee de oorlog en misdaden tegen de menselijkheid in Jemen worden gaande gehouden. Ook zijn vrijwel al deze bedrijven betrokken bij productie en/of onderhoud van kernwapens.

Wim Huisman, ITEC 2017 Conference Chairman en Chief Scientist bij TNO, roemt in de brochure van de beurs de samenwerking tussen overheid, krijgsmacht, industrie en onderzoeksinstituten. Het is precies deze nauwe verknochtheid, ook wel bekend als het militair-industrieel complex, die bewapening en extra geld voor militaire uitgaven aanjaagt. En een buitenlandse politiek die zich richt op geweld en oorlog als antwoord op problemen.

PROTEST

Waar de ITEC ook neerstrijkt, vredesactivisten duiken op om te protesteren. De Franciscaanse Vredewacht reist de beurs al jaren achterna om voor de deur te waken, vaak samen met andere vredesgroepen. En ook gemeentes zijn lang niet altijd blij met de komst van de beurs: in

2005 sprak het Amsterdamse gemeentebestuur zich uit tegen het houden van de ITEC in de RAI. En toen de beurs in 2014 voor de derde keer in Keulen plaatsvond, toonde ook daar de burgemeester zich geen voorstander van de komst.

In Rotterdam stond de Franciscaanse Vredeswacht drie dagen lang met de bus van Theaterstraat duidelijk in het zicht voor de deur van Ahoy. Soms bestond het protest uit een paar spandoeken en flyers uitdelende mensen, maar er was ook uitgebreid programma voor ruim vijftig toehoorders, met sprekers, muziek en een aantal workshops. Sjors Beenker praatte het programma aan elkaar en interviewde de sprekers.

Op dinsdag sprak onder meer Peggy Wijntuin, PvdA-raadslid in Rotterdam, die de komst van wapenbeurzen naar de stad ook in de gemeentepolitiek aan de orde stelde. Daan Kayser van Pax en Wendela de Vries van Stop Wapenhandel schetsten een beeld van de wapenbeurs, de wapenindustrie en de bezwaren daartegen. Frits ter Kuile van het Jeannette Noëlhuis riep op voor een internationale blokkade-aktie tegen kernwapens in het Duitse Büchel, op 17 juli aanstaande. Jürgen Neitzert (Franciscanen Keulen) en Michael Schulze von Glasser (DFG-VK) vertelden over de protesten tegen de ITEC in Keulen. Daarnaast voerden Henk Blom (Kerk en Vrede) en Jan Bervoets (Haags Vredesplatform) het woord. Muzikale blokjes werden verzorgd door een koor, samengesteld uit leden van diverse strijdliederenkoren, door het duo Herman van Veelen en Kate, en door Roemer Guijt.

Op donderdag, de F35-dag van de ITEC, spraken SP-Kamerlid Sadet Karabulut en Mark Akkerman (Stop Wapenhandel) over waarom de regering alsnog moet afzien van de aanschaf van deze bommenwerper. Theo van de Heuvel vertelde over het werk van Atoomvrijstaat en Franciscaan Roland Putman over zijn motivatie om tegen de ITEC te protesteren.

Er was, ook in de dagen voorafgaande aan de ITEC, redelijk wat aandacht van de pers voor de protesten. Al met al is ook deze editie van de wapenbeurs niet ongemerkt voorbij gegaan. Deelnemers en voorbijgangers konden niet om de manifestatie ertegen heen. Volgend jaar vindt de ITEC plaats in het Duitse Stuttgart, ook daar kan deze op protest rekenen.

Mark Akkerman

De Verstekeling

Van Sorong naar Rotterdam

Eddy Korwa is een Papua en woont in Nederland. Hoe hij hier terecht is gekomen is nauw verbonden met de Indonesische en Nederlandse geschiedenis. Op 17 augustus 1945 riep Soekarno de Indonesische onafhankelijkheid uit. Nederland erkende die niet en een bloedige oorlog volgde. Onder Amerikaanse druk erkende Nederland op 27 december 1949 de Indonesische onafhankelijkheid. West-Papua bleef onder Nederlands gezag.

Eind 1959 begon het Gouvernement van Nederlands Nieuw Guinea aan de voorbereidingen van een onafhankelijke West-Papua. Die onafhankelijkheid is gesmoord. In 1962 ging het gezag over naar de VN om oorlog tussen de Amerikaanse bondgenoten Nederland en Indonesië te voorkomen. Een jaar later droeg de VN het gezag over aan Indonesië. Sindsdien worden in West-Papua mensen die onafhankelijkheid beijveren keihard onderdrukt, ondanks de belofte van Indonesië aan de VN dat de bevolking over de eigen toekomst zou mogen besluiten. Indonesië wil dit wingewest niet kwijt.

In 1964 is Eddy Korwa als verstekeling aan boord van een handelsschip naar Nederland gevlucht. Over zijn bewogen leven heeft hij een boek geschreven dat hij in eigen beheer uit wil geven. Crowdfunding moet dit mogelijk maken. Stichting Vrij Oost Timor heeft hiervoor haar bankrekening beschikbaar gesteld. Deze stichting is een erkende ANBI, giften zijn aftrekbaar van de belasting.

IBAN: NL59 INGB 0008 454545, Stichting Vrij Oost Timor, Utrecht o.v.v. Boek Eddy Korwa.

Stukken uit zijn boek zijn te lezen op: http://verstekeling.webnode.nl.

Foto: Fotoarchief Korwa

EDDY KORWA IN 1964

FONDS VREDESPROJECTEN HEEFT U NODIG!

Nog altijd voeren er mensen actie voor vrede. Zij kunnen uw steun goed gebruiken! Fonds Vredesprojecten steunt kleine radicale vredesacties aan de basis. Help mee.

IBAN NL54 INGB 0004738565 t.n.v. Fonds Vredesprojecten

Discipline, dienstweigering en desertie door Stan Meuwese

Twee eeuwen dienstplicht

Op 13 maart 2017 is Stan Meuwese gepromoveerd in Tilburg. De promotoren waren mijn oud-kantoorgenoot Theo de Roos, lang geleden nog voorzitter van de VVDM, Ben Vermeulen, nu Staatsraad en auteur van een standaardwerk over het geweten, en Randall Lesaffer.

Domela Nieuwenhuis museum

UIT DE VRIJE SOCIALIST VAN VOOR 1910

Stan is jurist, en heeft het grootste deel van zijn leven gewerkt in de sfeer van jeugdbeleid en kinderrechten, en de laatste jaren als directeur van Defence for Children International Nederland. Eenmaal met pensioen besloot hij een proefschrift te schrijven over dienstweigeren. Hij had te maken gehad met dienstweigeraars, hoorde bij de beweging destijds, maar was zelf afgekeurd wegens S5.

OVER HET PROEFSCHRIFT

Bij de start stuitte hij op het probleem dat je alleen maar over dienstweigeren kunt schrijven als je ook iets zegt over de dienstplicht. Onderzoek naar dat onderwerp leidde ertoe dat hij constateerde dat daarover vrijwel geen fundamentele literatuur bestond. Mensen worden verplicht om onder de wapenen te gaan, en zo nodig medemensen te doden of zelf om te komen, zonder dat er in de wetgeving, de parlementaire geschiedenis of de literatuur een serieuze fundering voor deze ingreep plaatsvindt. Het resultaat was dat het proefschrift zich bezighield met de dienstplicht, dus het stelsel van wetten, regelingen en verplichtingen, de discipline, dus het straf- en tuchtrecht voor dienstplichtigen, dienstweigering, en desertie. De laatste twee lopen historisch nogal vaak in elkaar over en zijn moeilijk uit elkaar te houden.

Het proefschrift begint omstreeks 1800, als de eerste moderne dienstplicht wordt ingevoerd in Frankrijk. Vervolgens wordt de tijd tussen 1800 en nu onderverdeeld in een aantal stukken, en in iedere periode wordt de geschiedenis en de juridische vormgeving behandeld aan de hand van de vier onderwerpen, dienstplicht, discipline, dienstweigering en desertie. Dat leidt tot een buitengewoon overzichtelijke structuur. Het proefschrift is om een aantal redenen bijzonder.

Allereerst telt het 930 bladzijden. Ik vermoed dat het op afstand het dikste proefschrift is dat er in Nederland ooit is geschreven. Het betoog zelf telt 800 pagina's, met 130 bladzijden aan bijlagen. Bij die bijlagen zitten allerlei interessante documenten, vonnissen enz. en een literatuurlijst van 37 pagina's, met hele kleine lettertjes. Zouden normale letters zijn gebruikt, dan had de literatuurlijst ongetwijfeld 70 bladzijden beslagen. Het lettertype in het proefschrift is overigens klein gehouden, om te voorkomen dat het geheel nog dikker zou worden. Bijna iedere bladzijde bevat voetnoten, die weer in het mini-lettertype zijn gesteld, om de omvang van het boek te beperken.

Een volgende bijzonderheid is dat het bij publicatie al een standaardwerk is. Het is het eerste omvattende geschrift over de geschiedenis van de dienstplicht in Nederland. Zwak punt: er ontbreekt een trefwoordenlijst. Allereerst omdat dat waarschijnlijk te veel tijd zou kosten en omdat het aantal trefwoorden van een ongehoorde omvang is. Daarbij is de structuur van het geheel zodanig dat de meeste onderwerpen en namen gemakkelijk terug te vinden zijn aan de hand van de zeer uitgebreide inhoudsopgave. Er is wel een goed register van wetgeving en rechtspraak.

Dan als laatste bijzonderheid: er zijn geen werken die zoveel informatie per bladzijde leveren als dit boek. Dat komt uiteraard doordat het niet alleen een juridische invalshoek heeft, maar ook een historische. De lezer wordt dus iedere bladzijde geconfronteerd met een adembenemende hoeveelheid informatie.

Stan zegt daarover zelf in zijn nawoord: "Het is eerder een opzoekboek dan een leesboek geworden, alhoewel ik mijn best gedaan heb het leesbaar te schrijven." Voor mij was het lezen van iedere bladzijde een feest, door de gedetailleerde en bijzondere informatie, die inderdaad buitengewoon leesbaar wordt gepresenteerd. Het is een van de meest bijzondere boeken die ik ooit gelezen heb. Dat laat zich het best illustreren aan de hand van een aantal, willekeurige, voorbeelden.

DESERTIE EN WERVING

Zo vermeldt Stan bij de geschiedenis in Frankrijk over het onderwerp desertie: "Bij een inspectie in 1677 ten tijde van een expeditie naar Sicilië constateerde maarschalk Louis Victor de Rouchechouart de Mortemart, duc de Vivonne (1636-1688) dat van de formatieve omvang van 6.900 manschappen er liefst 4.150 ontbraken." Het voorbeeld illustreert dat veel mensen zich nog wel wilden melden als beroepssoldaat, en later ook als dienstplichtige, maar nog wel eens van gedachten veranderden op het ogenblik dat er daadwerkelijk gevochten moest worden. Voor alle legers gold dat desertie een groot probleem was en om die reden leidde tot zware straffen. Na de eerste Franse dienstplichtwetgeving leidde dat tot het volgende beeld: "Van de 143.404 lichamelijk goedgekeurde jongemannen (van de 200.000 opgeroepenen) van de eerste lichting op grond van de wet-Jourdan-Delbrel, kwam ongeveer 97.000 (67%) ook echt opdagen voor vertrek naar hun regimenten. Dat houdt in dat er ruim 45.000 dienstweigeraars waren, een zeer fors aantal." (p. 88) Daarbij moet bedacht worden dat er in de loop der tijden op desertie flinke straffen stonden, variërend van de doodstraf middels radbraken, galei-slavernij, tot dwangarbeid.

PATRIOTTENTIJD

Het Franse systeem van dienstplicht werd vanaf Napoleon ook in Nederland ingevoerd, en dat leidde in de negentiende eeuw tot het remplacantenstelsel. Wie niet zelf in dienst wilde, kon iemand anders huren, maar daar moest natuurlijk wel voor betaald worden. Dat veroorzaakte uiteraard weer problemen, omdat het de bezittende klasse was die zich aan de verplichting kon onttrekken. Daarnaast was het tot 1938 zo dat niet iedereen hoefde op te komen en er daarom geloot werd. Zo'n plaatselijke loting vond al in de Patriottentijd plaats: "Zo werd in Leiderdorp de schout die de loting kwam organiseren weggejaagd. Dit gebeurde ook in Moerkapelle. In Hornaar werd de oranjevlag aan de kerktoren opgehangen. Het waren geen uitingen van principieel verzet tegen de dominantie van de steden, die het in de Staten van Holland te vertellen hadden. Het verzet in het rivierengebied stond in fel contrast met het enthousiasme in de Zaanstreek (economisch afhankelijk van nijverheid en handel), waar uitgelote mannen zich alsnog als vrijwilliger meldden." (p. 104)

EERSTE HELFT TWINTIGSTE EEUW

Hoofdstuk 11 heet "Drie dynamische decennia: 13 augustus 1961 – 9 november 1989, het leger achter de Berlijnse Muur" en telt 174 bladzijden. In dat deel van het proefschrift wordt de situatie beschreven waarin het anti-militarisme in Nederland zijn hoogtijdagen had. Daarvoor is er uiteraard een uitvoerige beschrijving van de eerste dienstweigeraars, zoals Van der Veer, in 1886 betrokken bij de oprichting van de Socialistische Jeugdbond en later vooraanstaand anti-militarist en dienstweigeraar. Na hem volgden in 1898 De Bruin, Van Wendt, Takkenberg, Verwey, Ris en Tazelaar, in de periode 1898 tot de jaren na 1900. Zo weigerde Dirk Koning in oktober 1907 op het stadhuis van Alkmaar een lootje te trekken. Daarom trok de burgemeester voor hem, nummer 8, vrijgeloot. Toen nummer 7 alsnog wegens platvoeten werd afgekeurd, moest hij zich melden bij de kazerne. Hij weigerde, werd opgesloten en veroordeeld tot vier maanden. Toen hij vrijkwam moest hij opnieuw opkomen en hij werd opnieuw bestraft, nu tot acht maanden. In totaal zat hij twintig maanden uit.

In de jaren na 1900 bloeide anarchisme en anti-militarisme op. Het leidde tot een groot aantal dienstweigeringen of aanzetting daartoe, wat veel publiciteit kreeg, zoals Herman Groenendaal, Bart de Ligt of Albert de Jong. Dat veroorzaakte regelgeving, zoals de Legerorder van 9 november 1917 inzake gewetensbezwaren. Daarin werd vastgelegd hoe een dienstplichtige een beroep kan doen op gewetensbezwaren. In vervolg daarop werd in 1923 de Dienstweigeringswet ingevoerd. Artikel 1 luidde: "Hij, die voor inlijving als dienstplichtige is aangewezen of de militair die op grond van zijn overtuiging dat hij den evenmensch niet mag dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel geschiedt, gewetensbezwaren heeft tegen de vervulling van militairen dienst, bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen, van welken aard ook, kan zich, met een met redenen omkleed verzoekschrift, tot het verkrijgen

Foto: archief VDAMOK

DIT BEELD, GEMAAKT DOOR TAJIRI, IS AANGEBODEN DOOR VVDM EN AVNM BIJ DE OPSCHORTING VAN DE DIENSTPLICHT. NASSAUPLEIN, DEN HAAG.

van toepassing van artikel 3, wenden tot Onzen Minister van Oorlog, wanneer hij voor de landmacht bestemd is of daartoe behoort; tot Onzen Minister van Marine, wanneer hij voor de zeemacht bestemd is of daartoe behoort."

De wettekst was het resultaat van uitvoerig parlementair debat waar de partijen pittig discussieerden. Deze regelgeving hield stand tot de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst 1962. Artikel 2 luidde: "1. Ernstige gewetensbezwaren in de zin dezer wet zijn de onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst van hem wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging verbiedt dat hij aan enig wapengeweld tussen staten deelneemt. 2. De bezwaren

kunnen zich richten hetzij tegen de vervulling van militaire dienst, bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen hetzij tegen de vervulling van militaire dienst van welke aard ook." Zowel de oude als de nieuwe wetgeving leidde uiteraard tot allerhande protesten. Politieke bezwaren werden niet erkend, en de toetsing van het geweten bleef een probleem, al was het maar omdat veel anti-militairisten besloten geen beroep te doen op de wet.

Na de Tweede Wereldoorlog was er onmiddellijk een golf van dienstweigeraars

OP DE VOORKANT VAN HET BOEK STAAT HET BEELD VAN TAJIRI

en deserteurs die niet naar Nederlands Indië wilden. Zij kregen langdurige gevangenisstraffen.

TWEEDE HELFT TWINTIGSTE EEUW

Een tweede golf van anti-militarisme kondigde zich aan in de zestiger jaren. Naast dienstweigeraars waren er vijfmaandenweigeraars, totaalweigeraars, herhalingsoefenings-totaalweigeraars, atoompacifisten, sitewachtweigeraars, enz. Ze worden allen uitvoerig en gedetailleerd besproken. Daarbij organiseerden de betrokkenen zich.

In 1966 werd de VVDM opgericht. Zij stelde zich op als een vakbond. Er waren velerlei thema's: soldij, vrijheid van meningsuiting, tuchtrecht, verlof, eten, enz.

De eerste grote VVDM-manifestatie was op 29 oktober 1969. Op 15 maart 1971 moest Rinus Wehrmann opkomen in Bergen-op-Zoom. Hij kreeg het dienstbevel zijn haren te laten knippen naar het gangbare model. Dat weigerde hij, hij werd opgesloten en overgebracht naar De Sprang in Scheveningen. De Krijgsraad in Den Haag veroordeelde hem tot twee jaar wegens het weigeren van een dienstbevel. Het HMG handhaafde de kwalificaties, maar verlaagde de straf tot één week detentie. Eén dag na het arrest trad op 8 juli 1971 de Regeling Haardracht in werking voor de krijgsmacht, waarin haarnetjes werden voorgeschreven tenzij het kapsel dicht aansloot aan het hoofd en niet over oren, ogen, boord of kraag viel. Het haarnetje moest passen binnen een gasmasker en een baard moest gemeld worden bij de Compagniescommandant.

Een ander voorbeeld was de Groetplicht. Henk van der Horst weigerde op 28 januari 1970 bij het inrukken na het middagappel de militaire groet te brengen. Hij werd in arrest geplaatst en veroordeeld tot twintig maanden. Het HMG maakte daar acht maanden van.

Hans Dona en Wim Schul waren gelegerd in Ermelo en waren betrokken bij de VVDM. In het afdelingsblad Alarm legden zij uit dat generaal Smits zich niet netjes gedroeg en deed wat in zijn straatje te pas kwam. Dit leverde drie maanden tuchtklasse op. Omdat het hier de vrijheid van meningsuiting betrof, werd de zaak voorgelegd aan het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Daar werd de zaak gevoegd bij soortgelijke klachten, onder meer die van Kees Engel, die tuchtrechtelijk was gestraft met vier dagen licht, drie dagen verzwaard en drie dagen streng arrest en degradatie wegens ongeoorloofde afwezigheid. Hij had zich ziekgemeld, maar was naar een landelijke VVDM-vergadering geweest.

Het Europese Hof moest zich over een aantal zaken uitlaten. Met name of het Tuchtrecht viel onder de bescherming van art. 5 EVRM. Het verbieden van het tijdschrift Alarm was in ieder geval geen schending van art. 5 EVRM, maar het streng arrest en het plaatsen in de tuchtklasse vielen daar wel onder, en dus golden de waarborgen van art. 5 EVRM, wat betrekking heeft op vrijheidsbeneming.

Op talloze manieren werd het militaire apparaat geconfronteerd met ongehoorzamen die niet bang waren voor het Strafrecht. Naast de VVDM ontstond de Bond van Dienstweigeraars, BVD, opgericht in 1967. In 1970 werd de naam gewijzigd in Bond van Dienstplichtigen, omdat men zich richtte op acties in het leger.

In 1971 werd de Vereniging Dienstweigeraars opgericht, als vakbond voor de tewerkgestelde gewetensbezwaarden. Ook VD begon onmiddellijk met het actievoeren, na een week werd in de Kerstnacht een Ban-de-Bomteken op de gevel van het ministerie van defensie geplaatst.

Ik vermoed dat het op afstand het dikste proefschrift is dat ooit in Nederland is geschreven.

VD fuseerde in 1992 met AMOK. De wildere acties vonden plaats door Onkruit. De Onkruit-acties waren talrijk, zoals de diefstal van documenten uit het Utrechtse kantoor van de Contra-Inlichtingendienst, waaruit bleek dat deze infiltranten in Onkruit wilde runnen. Ook werd het garageslot bij de woning van de President van het HMG met lijm volgespoten, zodat hij niet op tijd kwam voor een zitting. Er werden munitietreinen geblokkeerd en gebouwen bezet. Onkruit werd in december 1982 opgeheven. Hoofdstuk 11 bevat een grote hoeveelheid gedetailleerde informatie, veel namen van antimilitaristen en actievoerders, en is wat mij betreft op afstand het beste overzicht dat er in de literatuur over deze periode is te vinden.

Iedere beschouwing over het proefschrift doet het boek tekort. Het is een intrigerend, verpletterend en fascinerend werk.

Ik raad het iedere anti-militarist ter lezing aan. Het is te bestellen via info@wolfpublishers.nl. en kost € 59, tot 1 oktober € 49.

Jurjen Pen

Europese Unie wil wapenindustrie financieren

Van alle plannen voor meer Europese defensiesamenwerking die de Europese Commissie het afgelopen jaar heeft ontvouwd zijn de plannen voor het financieren van de wapenindustrie het meest concreet. Dat staat in het begin mei verschenen rapport Europees geld voor de wapenindustrie van Stop Wapenhandel.

De EU-regels voor wapenexportcontrole worden sluipenderwijs uitgehold. Het risico dat wapenexport vormt voor vrede, veiligheid en mensenrechten wordt ondergeschikt gemaakt aan een efficiënte Europese wapenmarkt en het bevorderen van de mondiale concurrentiepositie van de Europese wapenindustrie. Het argument dat militaire productie goed is voor werkgelegenheid en technische ontwikkeling wordt daarbij veelvuldig gebruikt, hoewel dat door diverse onderzoekers is weerlegd.

Ontwapening en conflictpreventie worden in Brussel nauwelijks genoemd als mogelijkheid om de veiligheid van Europese burgers te bevorderen. Voetstoots wordt aangenomen dat de Europese bewapening omhoog moet, terwijl de EU na de Verenigde Staten al de hoogste bewapeningsuitgaven ter wereld heeft, vele malen hoger dan Rusland en China bijvoorbeeld.

Bij ontwikkeling van het Europese beleid ten aanzien van vrede en veiligheid wordt vrijwel alleen gekeken naar militaire middelen. Er wordt niet gesproken over het oplossen van problemen maar alleen over bestrijden van de gevolgen.

Levering militaire trucks aan Soedan

Het leger van Soedan blijkt recent militaire vrachtwagens van Nederlandse makelij te hebben ingezet bij conflicten in dat land. De DAF vrachtwagens zijn de afgelopen jaren geleverd door het Nederlandse transportbedrijf Van Vliet Trucks Holland BV, waarvan eerder al bekend werd dat het Duitse legertrucks aan Soedan had verkocht. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken benadrukt dat er niets illegaals is gebeurd, hoewel tegen Soedan een wapenembargo loopt.

De levering van de militaire vrachtwagens door Van Vliet aan Soedan werd in 2015 onthuld door VPRO radioprogramma Bureau Buitenland. De vrachtwagens werden op papier niet geleverd aan een leger en zouden volgens Nederland geen exportvergunning nodig hebben omdat ze werden aangemerkt als niet-militaire goederen. Wapenexpert Frank Slijper van PAX vindt het naïef te veronderstellen dat het leveren van tweedehands legertrucks aan een land als Soedan onschuldige handel is: “In landen als Engeland en Duitsland moeten voor dergelijke leveringen vergunningen worden aangevraagd. Nederland denkt daar mild-der over, terwijl je op je vingers kan natellen dat een land onder embargo sluipwegen zoekt om aan militair materieel te komen.” (persbericht PAX)

Overheid promoot wapenexport

Een cluster van acht bedrijven, waaronder BeDamCo, gaat zich de komende jaren promoten op de defensie- en veiligheidsmarkt, zo meldt de NIDV, de koepelorganisatie van de Nederlandse militaire industrie. De bedrijven werken hiervoor samen met de NIDV en met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl).

Voor deelname aan het cluster moeten bedrijven een eigen bijdrage betalen, die wordt verdubbeld door de rijksoverheid. De maximale overheidsbijdrage is vastgesteld op 350.000 euro. Er wordt gewerkt aan een gezamenlijk businessplan, om “de kansen van de Nederlandse Defensie- en Veiligheidsindustrie op de kansrijke markt in Maleisië vorm te geven”. Er zijn grote vraagtekens te zetten bij het promoten van Nederlandse wapenexport naar een land als Maleisië.

Zowel Amnesty International als Human Rights Watch hebben stevige kritiek op de mensenrechtensituatie in het land, die volgens hen in 2016 verder verslechterde. Daarnaast ligt Maleisië in een onrustige regio, met name op maritiem vlak.

Landingsgestellen ‘killer drone’

Het NJCM, PAX en Stop Wapenhandel hebben in oktober 2015 een procedure aangespannen tegen een exportvergunning voor wapens naar Egypte. Bijna anderhalf jaar later, op 30 januari 2017, besliste het Gerechtshof Amsterdam dat deze procedure geen zin meer heeft. De vergunning voor de wapenexport was één jaar geldig en die termijn is inmiddels verlopen. De drie organisaties zijn zeer teleurgesteld over de beslissing van het Hof.

Advocaat Klaas: “Of de zaak nu nog zin heeft of niet: het Hof had zich, ten overvloede, kunnen uitlaten over de mogelijkheid voor NGO’s om naar de rechter te stappen in wapenexportzaken. Of die mogelijkheid bestaat – en zo ja, wat de juridische weg is om te bewandelen – is momenteel geheel onduidelijk in Nederland.”

De betreffende wapenexportvergunning is verlengd. Een groot deel van de wapens is namelijk nog niet geleverd. Tegen deze verlenging hebben het NJCM, Pax en Stop Wapenhandel ook een procedure lopen. Advocaat Klaas: “We gaan nu proberen deze zo snel mogelijk, binnen het jaar, aan het Gerechtshof voor te leggen. Het doel daarvan is om de export van de wapens naar Egypte te stoppen, omdat we redenen hebben te geloven dat deze ingezet worden bij mensenrechtenschendingen. Daarnaast willen we duidelijkheid over de juridische mogelijkheden om dit soort vergunningen aan te vechten nadat ze door de regering zijn goed gekeurd.”

Westbank

De olijfboom als symbool van soemoed: volharding.

Een voortdurende zich telkens herhalende levenscyclus nu al vijftig jaar.

Van vernieling door de bezetter; herplanten en soms oogsten met buitenlandse hulp.

Tekst: Jan Schaake
Foto's: Active Stills

Turkije een jaar na de coup

Binnenkort is het een jaar geleden dat een mislukte militaire coup Turkije op zijn grondvesten deed schudden. In de avonduren van 15 juli 2016 bezetten soldaten bruggen over de Bosporus in Istanbul en werd het Turkse parlement in Ankara gebombardeerd. Na enkele uren was al duidelijk dat de staatsgreep mislukt was. De coupplegers bleken op weinig steun te kunnen rekenen. Niet bij de rest van het leger en vooral niet onder de Turkse bevolking die de straat op ging om deze aanval op de democratie af te weren. Bij dat verzet kwamen 250 burgers om het leven.

Tot op de dag van vandaag is onduidelijk wie er achter de coup zaten en wat er de dag en nacht van de staatsgreep nu precies gebeurd is. Er is natuurlijk de officiële lezing van president Erdogan en zijn AKP-regering. Volgens hen werd de coup voorbereid en uitgevoerd door de Gülen-beweging, een voormalige bondgenoot van Erdogan waarmee hij echter sinds 2013 op voet van oorlog verkeert. Het probleem met die verklaring is dat hij vele vragen onbeantwoord laat. Algemeen bekend en erkend is dat reeds aan het begin van de middag op 15 april de inlichtingendienst en de chefstaf op de hoogte waren van de coupplannen. Volstrekt onduidelijk is echter wat er tussen dat bekend worden en het begin van de coup gebeurd is. Waarom werd Erdogan niet onmiddellijk ingelicht – althans volgens de officiële versie van de gebeurtenissen? Wie waren de coupplegers: alleen Gülenisten (zoals Erdogan beweert) of een mix van Gülen-aanhangers en andere ontevreden officieren (waar de meeste onafhankelijke waarnemers vanuit gaan)? Hoe de beschuldiging te beoordelen van de grootste oppositiepartij en een aantal kritische journalisten dat het op 15 juli ging om een 'gecontroleerde coup' waarvan Erdogan wist dat hij zou mislukken maar die hij wilde gebruiken om de Gülen-beweging en andere criticasters definitief de nek om te draaien?

Foto: Mstysiav Chernov

PRO-ERDOGAN BETOGERS KOMEN IN ISTANBOEL NA DE COUP DE STRAAT OP, 22 JUNI 2016

MASSALE ONDERDRUKKING

Ook de recente rechtszaken tegen vermeende coupplegers en een dik rapport van het Turkse parlement geven op die vragen geen antwoord. Belangrijke spelers als de directeur van de inlichtingendienst en het hoofd van de generale staf zijn nooit onder ede gehoord. Alles wijst erop dat Erdogan, de AKP-meerderheid in het parlement en de rechtbanken niet echt geïnteresseerd zijn in waarheidsvinding. Alle aanklachten en officiële documenten hebben slechts één doel: het legitimeren van de golf van repressie die sinds 15 juli 2016 Turkije overspoelt.

Het moderne Turkije heeft in het verleden vaker periodes gekend waarin de toch al gemankeerde democratie en de mensenrechten op grote schaal geschonden werden. Wat er sinds juli vorig jaar gebeurt is echter zelfs voor Turkse begrippen uitzonderlijk. Meer dan 125.000 mensen zijn ontslagen of op non-actief gesteld. Het gaat daarbij om tienduizenden leraren, academici, ambtenaren, officieren van justitie en rechters die ervan verdacht worden banden te hebben gehad met de Gülen-beweging. Velen van hen zijn niet alleen hun baan kwijt geraakt maar ook hun diploma, hun paspoort en soms zelfs al hun bezittingen. In feite zijn zij 'civiel dood' verklaard: sociale outcasts met geen kans op werk, niet in staat het land te verlaten, aangewezen op steun van familie en vrienden. Meer dan 40.000 mensen zitten in de gevangenis, de meesten op basis van algemeen geformuleerde aanklachten en vage beschuldigingen.

Daarnaast heeft Erdogan de mislukte coup aangegrepen om korte metten te maken met politieke vertegenwoordigers van de Turkse Koerden en alle media die niet bereid zijn naar zijn pijpen te dansen. De parlementaire leiding van de van oorsprong Koerdische partij HDP en duizenden lokale activisten van die partij zijn gevangen genomen. Tientallen gekozen HDP-burgemeesters in het zuidoosten van het land zijn uit hun ambt gezet en vervangen door AKP-loyalisten. Na het uitschakelen van aan de Gülen-beweging gelieerde media liggen nu de kritische, seculiere en nationalistische kranten en tv-kanalen al tijden onder vuur. Wie in Turkije dezer dagen de televisie aanzet of een kiosk binnen loopt zal grote moeite hebben Erdogan-kritische geluiden te vinden. Meer dan 150 journalisten wachten al maanden in de gevangenis op een aanklacht of het begin van hun rechtszaak.

Volgens de meeste, onafhankelijke waarnemers met enig historische besef is het in Turkije nog nooit zo beroerd geweest. Niet na de coup van 1980 en niet in de 'loden jaren' '90 toen de strijd tussen de PKK en het Turkse leger tienduizenden slachtoffers eiste.

EU EN NAVO

Volgens zijn critici heeft Erdogan Turkije na 2011 omgevormd van een democratie met serieuze gebreken naar een illiberale democratie waarin de scheiding der machten praktisch is verdwenen, een (altijd al problematische) onafhankelijke rechterlijke macht heeft opgehouden te bestaan, en van kritische media al helemaal geen sprake meer is. Als in 2019 de wijzigingen van de grondwet die bij het op 16 april j.l. referendum nipt werden aangenomen tot uitvoering worden gebracht, zal Turkije een schoolvoorbeeld worden van wat politieke wetenschappers een 'electorale autocratie' noemen: er zijn nog wel verkiezingen maar daarna ligt alle macht bij één man.

De vraag is wat deze democratische Werdegang betekent voor de relaties van Turkije met de EU en de NAVO. Om met die laatste te beginnen: de verwachting is

Patrick Chapatte

dat de ontegenzeglijk verslechterde verhoudingen niet zullen leiden tot een breuk. Turkije is al jaren een lastige NAVO-bondgenoot die bij herhaling klaagt over te weinig begrip en steun in haar strijd tegen de PKK. Dat geldt de laatste jaren ook voor Ankara's pogingen om de Syrische dictator Assad uit te het zadel te wippen en de Syrische Koerden klein te houden. Op dit moment is er weer gedoe over de geplande NAVO-top in 2018 in Istanbul en de Turkse plannen om het Russische raketafweersysteem S-400 aan te schaffen. Al die schermutselingen kunnen echter niet verhullen dat Turkije nog steeds baat heeft bij de NAVO-veiligheidsgaranties en dat hun geflirt met Poetin de Turken nog bitter weinig gebracht heeft. Belangrijker nog: in Washington heeft niemand zin om Turkije het bos in te sturen. Daarvoor is het land nu eenmaal strategisch te belangrijk in de strijd tegen IS en als tegenwicht tegen Russische en Iraanse machtsaanspraken in de regio.

Voor de EU is de relatie met Turkije nog een slag ingewikkelder. Niemand in Brussel, Berlijn of Parijs gelooft nog in Turkse toetreding. Tegelijkertijd beseffen alle Europese leiders dat samenwerking met Turkije op een aantal terreinen onvermijdelijk is: migratie en vluchtelingen, terrorisme, regionale conflicten, energie. Dat geldt omgekeerd ook voor Turkije: Erdogan heeft meer dan genoeg van de Europese kritiek wegens de teloorgang van de democratie en de mensenrechten in Turkije. Maar hij weet ook dat de economische banden met de EU onmisbaar zijn. Het gaat daarbij niet alleen om handel en investeringen maar ook om de broodnodige innovatie die de Turkse economie op een hoger plan moet tillen. De verwachting is dan ook dat, ondanks alle argwaan en scepsis, Brussel en Ankara elkaar voorlopig nog niet los zullen laten. Het formeel nog bestaande perspectief op Turks lidmaatschap van de EU zal pas worden losgelaten als daarvoor iets nieuws in de plaats kan komen. Daarbij gaat het zeer waarschijnlijk om een modernisering van de Douane Unie die al bestaat sinds 1995, welke zal dienen als economische ruggengraat, inclusief een geleidelijke opheffing van de door de Turken zo verfoeide visumverplichting. Onderdeel van dat nieuwe pakket zal een aantal strategische toezeggingen van Ankara aan Brussel zijn. Die uitruil van belangen zal echter ook betekenen dat de EU zich in de toekomst veel minder zal gaan bemoeien met de stand van de Turkse democratie. Dat is slecht nieuws voor alle Turken die zich blijven verzetten tegen het autoritaire optreden van Erdogan.

Joost Lagendijk

Voormalig lid van het Europees Parlement voor GroenLinks en sinds 2009 werkzaam in Turkije als politiek analist en publicist

VredesMagazine informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

Abonnee worden

VredesMagazine wordt gratis toegezonden aan leden van het HVP, Pais en ook aan donateurs van Stop de Wapenwedloop en VD AMOK. Als u Vredes-Magazine regelmatig op uw deurmat wilt vinden kunt u dus lid of donateur worden van een of meer van deze organisaties. Zie de beschrijvingen op deze pagina. Een abonnement zonder ergens lid of donateur van te worden is ook mogelijk via opgave aan: VredesMagazine, Vlamingstraat 82, 2611 LA Delft of info@vredesmagazine.nl.

VredesNieuws

Wilt u het nieuws van en voor de vredesbeweging sneller en uitgebreider? Abonneer u dan gratis op onze e-mailnieuwsbrief VredesNieuws via: www.vredesbeweging.nl/nieuws/aanmelden.php

Het Vredesmagazine en zijn organisaties

VD AMOK

Lauwerecht 55, 3515 GN Utrecht
030 8901341, www.vdamok.nl

VD AMOK is de voortzetting van de samenwerking tussen de Vereniging Dienstweigeraars (VD) en het Antimilitaristies Onderzoekskollektief (AMOK). We doen onderzoek op het gebied van oorlog en vrede en leveren zo een bijdrage tot een radicale vredesbeweging in de vorm van berichtgeving en analyses. Voor VredesMagazine maken wij de onderzoeksdossiers.

Giften ter ondersteuning van ons documentatiecentrum en kantoor (waar ook Vredesmagazine wordt gemaakt) zijn welkom op NL28INGB 0005 5676 07 t.n.v. VD AMOK Utrecht.

Twitter: @keesamok sinds vijf jaar vrijwel dagelijks tweets over kernwapens, wapenhandel en militaire interventies.

Blog: troepenbewegingen.blogspot.nl – enkele malen per week berichten over militaire bases, troepenverplaatsingen, bewapening en geheime diensten.

HAAGS VREDESPLATFORM

Secretariaat: Jan Bervoets, Valkenboskade 461, 2563 JC Den Haag, tel 070-3922102
e-mail: jan.bervoets@casema.nl.
website: www.haagsvredesplatform.nl.

VREDESBEWEGING PAIS

Vredesbeweging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters' International. Onze wortels gaan terug tot de Eerste Wereldoorlog.

Vredesbeweging Pais staat voor het ideaal van een wereld zonder oorlog en voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samen-leving. We zijn daarvoor op vele manieren actief in Nederland en via de WRI in de hele wereld. Wilt u lid worden, ons steunen of zelf meedoen, kijk dan op: www.vredesbeweging.nl of bel: 015-7850137. Twitter: @vredesbeweging. Facebook: facebook.com/vredesbeweging.

STOP DE WAPENWEDLOOP

Stop de wapenwedloop is van oorsprong een "samenwerkingsverband", ontstaan bij de opkomst van de massabewegingen, zoals tegen de neutronenbom aan het eind van de jaren zeventig jaren en die tegen de plaatsing van kruisraketten, bijna 30 jaar geleden.

Het vraagstuk van de strijd tegen oorlog heeft vele facetten. Hoe oorlog bestreden moet worden, daarover zullen wel verschillende benaderingen blijven bestaan. Maar deze strijd moet wel plaatsvinden, en daartoe blijft een boven partijen en richtingen uitstijgende vredesbeweging een noodzaak.

WILPF- WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE AND FREEDOM

Laan van Nieuw Oost-Indië 252,
2593 CD, Den Haag tel: 070 3974682 (secretariaat) of 0345 615105 (penningmeester),
e-mail: info@wilpf.nl

HUMANISTISCH VREDESBERAAD

Postbus 235, 2300 AE Leiden, 06-47139247,
e-mail: info@humanistischvredesberaad.nl
website: www.humanistischvredesberaad.nl

Op de website van het HVB staat nieuws over het kerwapenverbod

Onderzoeksdossier VD AMOK

OORLOG IN AFRIKA

Grondstoffen, geweren en ontwrichting

• Achterstelling in een land zonder grenzen •
• Geen einde aan uitbuiting • Geboren bij het rebellenleger •
• Waar oorlog is zijn moorden •

Dit dossier is een product van VD AMOK. Redactie: Kees Kalkman, Henk van der Keur, Jan Schaake

MALI – achtergestelde gebieden

Na de aanslag op de Twin Towers van 11 september 2001 is Al-Qaida actiever geworden in de Maghreb en de Sahara als AQIM, de "Al-Qaida in de Islamitische Maghreb". Ook in Noord-Mali werden aftakkingen daarvan actief. In 2003 onderhandelde de Malinese regering over de vrijlating van 40 gegijzelde buitenlanders. Het Algerijnse leger bevrijdde de helft en de AQIM-groep bracht de andere helft naar Mali. In april 2004 stootte het Malinese leger op gewapende extremisten.

De strijd van de Toearegs (een belangrijke bevolkingsgroep in het noorden, die regelmatig in verzet komt tegen haar achterstelling – Red.) werd in die jaren sterk beïnvloed door vaker opduikende salafistische en wahabitische terreurgroepen. Al-Qaida en de Toearegs van Azawad (een andere naam voor Noord-Mali – Red.) zouden gemene zaak maken met elkaar. De aanwezigheid van uranium in Niger en pas gevonden aardolie in Noord-Mali verscherpte de verhoudingen. De onmetelijk grote Sahara was een geweldig schuil- en werkgebied voor bandieten, want daar kon geen enkele regering effectief gezag uitoefenen. De VS hadden in Timboektoe al een paar jaar een *Special Forces Army Base* voor het bestrijden van terroristen en bandieten en het trainen van Afrikaanse legereenheden. Tussen 2007 en 2011 waren er veel overvallen van goed bewapende rebellen, met ontvoeringen en gijzelingen door AQIM. De verhoudingen in de woestijn werden grimmiger.

Tien jaar na het laatste akkoord van Algiers werd in juli 2006 de ´definitieve vrede´ gesloten tussen de Toearegs en de Malinese regering. Desondanks laaide in het noorden de strijd weer op. Nomadische strijders namen bij verrassing de legerbases bij Kidal en Tin Zawatine in en beschoten een Amerikaans vliegtuig. Zo begon een nieuwe langdurige strijd. Burgers en regeringsgetrouwe Toearegs wisten het niet meer. Vanuit een sterke positie liet Ibrahim Ag Bahanga, de leider van ATNMC, de "Toareg Alliantie van Noord-Mali voor Verandering" weten weer te willen overleggen. Na bemiddeling door Libië liet hij 22 gevangen soldaten vrij. De afgesproken wapenstilstand hield geen stand en in mei 2008 was het weer volop oorlog. Toareg-milities overvielen garnizoenen, veroverden wapens, vielen konvooien aan, legden hinderlagen en belegerden zelfs het legerkamp Diabaly vlakbij Bamako. Aan beide zijden vielen tientallen doden. VN-secretaris-generaal Ban Ki-moon en Javier Solana van de EU uitten hun zorgen over deze escalatie ten koste van de ontwikkeling van volk en natie. Dat weerhield de strijders niet van voortzetting en uitbreiding van de gevechten. De Toearegs leken meer en betere strijders en wapens te hebben dan voorheen. Pogingen van Algerije om te bemiddelen haalden niet veel uit. De Malinese regering eiste, onder druk van de meerderheid van de zuidelijke bevolking, dat de Toearegs hun claim op autonomie grotendeels inleverden. In ruil daarvoor wilde zij investeringen en participatieve democratie in het noorden bevorderen. Maar de Toearegs wilden wél meer autonomie en rechten op inkomsten uit het delven van grondstoffen in hun gebied. Beloften waren weer niet nagekomen en de politieke context veranderde snel. Want Toearegs die in Libië voor Gaddafi hadden gevochten, kwamen bewapend en gefrustreerd terug naar Mali. Zij riepen hun eigen "Azawad-republiek" uit en veroverden het delfstoffenrijke gebied. Dat triggerde een geslaagde staatsgreep tegen de regering van Toumani Touré. De coupplegende militairen verweten hem teveel tolerantie en zwakte ten opzichte van de Toearegs. De ´rustige democratie Mali´ werd in de internationale beeldvorming snel ´het zoveelste instabiele land in Afrika´.

REGIONALE AUTONOMIE

Het leek er steeds meer op dat Toearegs inderdaad onderdak boden aan en samenwerkten met rebellen, terroristen en rovers. Kennelijk was hun vertrouwen in de beloftes van de regering tot onder het nulpunt gedaald. Het zou ook te maken hebben met de uit Libië teruggekeerde Toareg-huurlingen van Gaddafi in Mali en de daarmee gepaard gaande toevloed aan vuurwapens. De in gevangen name en gijzeling van 5 medewerkers van AREVA, het Franse uraniumontginnings- en verwerkingsbedrijf in Niger, en hun overdracht aan groepen in Noord-Mali, in 2011, bracht veel internationale opschudding. In juli 2013 nam de VN het commando over van de vredesmacht van de Afrikaanse Unie en de Franse troepen. De Nederlander Bert Koenders werd de speciale VN-vertegenwoordiger in Mali. Toen sloot de Malinese regering een akkoord met Toearegs in Kidal dat tegemoet kwam aan hun eis van meer regionale autonomie. Frankrijk, de VS en de VN eisten dat Mali, dat nauwelijks vrede kende, presidentsverkiezingen organiseerde. Die werden eind juli 2013 gehouden en ruim de helft van de burgers deed mee. Ibrahim Boubacar Keïta, een fervent tegenstander van Touré, won uiteindelijk. Op 12 augustus 2013 was hij de nieuwe president van Mali. Hij had de naam integer, niet corrupt en een gematigde moslim te zijn volgens lokale tradities. Maar in zijn land rukte de wahabitische versie van de islam snel op met onderwijs, gezondheidszorg en sociale hulp voor de armsten en verspreide terreuraanslagen op regionale steden, journalisten en politici. In het noorden werd af en toe nog gevochten. Dat verleidde Frankrijk en de VN-militairen in oktober 2013 tot een groot offensief rond Timboektoe, Kidal en Gao.

Terwijl de president, de premier en de regering onderling ruzie maakten, gingen de Toearegs van Azawad in het noorden weer helemaal over tot gewapend verzet. Tussen president Keïta en de VN-missie stapelde zich wrevel op wrevel; zeker na de aanval in juni 2014 van het Malinese leger op Toearegs in Kidal zonder overleg met de VN. De Toearegs wonnen die veldslag en het respect voor Keïta verminderde, ook bij zijn eigen mensen. Onder internationale druk en met tegenzin moest hij in juli 2015 weer vrede sluiten met de Toearegs en afspraken nakomen. Wie regeerde eigenlijk dit land? Dat was de vraag.

Tussen 2010 en 2015 zag de hele Sahelgordel hoe extremisten van buiten en de eigen nomadische bevolking steeds meer verknoopt begonnen te raken. De centrale, doorgaans zwarte regeringen begrepen of bedienden de belangen van Toearegs en andere nomadische volken vaak

in een land zonder grenzen

Foto: VN

VN VREDESOPERATIES IN GAO, MALI (2014)

niet. Zij schonden afspraken terwijl economische en globale ontwikkelingen hun inkomstenbronnen opdroogden. Salafistische en wahabitische terroristen zochten hun heil in verlaten woestijnstreken zonder grenzen waar nauwelijks legers kwamen. Zij konden bondjes sluiten met de verpauperende, boze nomaden en gezamenlijk de regeringslegers bevechten. Totdat de nomaden doorhadden dat zij misbruikt werden en hun eigen autonomie weer gingen nastreven. Maar intussen hadden Al-Qaida in de Islamitische Sahel, Al-Qaida in de Islamitische Maghreb, Boko Haram, de Hezbollah (Hizbul)-groepen, boze militanten uit Libië en Al-Shabaab hun samenwerkende en versmeltende vertakkingen en cellen in het hele gebied gevestigd, met strategisch en tactisch goed gerichte, steeds van plaats wisselende aanslagen op politiebureaus, regeringsgebouwen, hotels en restaurants, en gijzeling van burgers, buitenlandse toeristen en zakenlieden. De terroristen waren hun bestrijders steeds een slag voor.

De groots opgezette militaire Malimissie MINUSMA van de VN moest helpen om daar een einde aan te maken en stabiliteit te scheppen in de regio. Sinds november 2013 deden er ook zo´n 400 Nederlanders aan mee op een totaal van 12.000 manschappen. Frankrijk voerde op eigen houtje gerichte aanvallen en bombardementen uit op stellingen van extremisten in Mauretanië, Niger, Tsjaad en Burkina Faso. Drieduizend Franse anti-terreur-specialisten voeren sinds juli 2014 deze Operatie Berkhane (Sikkelduin) uit. Eind 2015 zag het er naar uit dat deze problematiek van gefrustreerde woestijnnomaden en zich verspreidende terroristenorganisaties en criminele bendes voorlopig nog niet zou zijn opgelost. Ook niet door de Babylonische spraakverwarring die de ´VN-Vredesmissie in Mali´ heette. Intussen zat Nederland er met 375 manschappen, maar met te weinig middelen en verouderd materieel. In juli 2016 trok Nederland alle gevechts- en transporthelikopters van de VN-missie in Mali terug wegens ouderdom en slijtage. Zonder adequate vervanging zou daardoor de hele Nederlandse inzet niet meer kunnen functioneren. Inmiddels waren er vier Nederlandse militairen door bedrijfsongevallen omgekomen. In oktober 2016 ging het kabinet akkoord met verlenging van de missie voor een jaar en op kleinere schaal: tussen de 200 en 300 militairen, en de gevechts- en transporthelikopters konden toch nog een tijdje blijven. Duitsland en Canada waren *stand-by* om wegvallende helikopters te vervangen. Overigens was de legerleiding niet onverdeeld blij met de missie. Onze elite-eenheden in het militaire inlichtingenwerk moeten er onder hun niveau werken en de verveling slaat alom toe, ondanks bezoeken van Kamerleden en minister van defensie Hennis, een paradropping in onverkend gebied en onderscheidingen voor moed en trouw. In de zomer van 2017 moet de missie afgelopen zijn.

Jan Ruyssenaars

Van Jan Ruyssenaars verschijnt in het voorjaar van 2018 het boek 'De Kracht van Afrika. Kroniek van het continent.'

MINUSMA – de gevaarlijkste vredesmissie ter wereld

Eind april van dit jaar stuurde de International Crisis Group (ICG) een Open Brief over de vredesoperatie in Mali aan de VN-Veiligheidsraad. Daarin werd geconstateerd dat enkele weken voor het aflopen van de interimperiode (afgesproken in de vredesovereenkomst van 2015 in Algiers) een groot deel van het land instabiel blijft en een bedreiging vormt voor de stabiliteit in de regio.

Foto: Maria

TOERAREGS

De gewapende groepen zijn sterker dan ooit en botsen vaker met het Malinese leger en de aanwezige internationale troepen. Bovendien heeft de onrust zich vanuit het noorden uitgebreid tot het midden van Mali.

Een groot deel van de strijd gaat in de ogen van de ICG om de controle over handelsroutes. Handelaren sponsoren allerlei gewapende groepen met inbegrip van de coalities die het vredesakkoord hebben ondertekend. De afgesproken gemengde patrouilles (regeringsleger en oppositie) gaan in de problemen komen, zolang de milities en sleutelfiguren in de politiek van het noorden afhankelijk zijn van handel en smokkel.

De ICG constateert dat de Malinese staat in het noorden nog steeds vrijwel geheel afwezig is. Jihadistische groepen vullen dit vacuüm en leveren in sommige gebieden basisvoorzieningen zoals lokale veiligheid en rechtspraak aan de nomadengemeenschappen.

Het naast elkaar functioneren van de VN-vredesmacht MINUSMA, de Franse terreurbestrijdingsoperatie Barkhane, de Malinese veiligheidstroepen en diverse strijdgroepen levert een ingewikkelde veiligheidssituatie op. Dat kan nog lastiger worden als een geplande multinationale strijdmacht van de regionale zogenaamde G-5 (Boerkina Faso, Tsjaad, Mali, Mauritanië en Niger) ten tonele verschijnt.

MINUSMA zelf is nu de gevaarlijkste vredesmissie ter wereld. In de ogen van de ICG levert verdere troepenopbouw op zichzelf geen doorbraak op. De missie zal een doelwit voor gewapende groepen en mogelijk ook van handelaars blijven, wier belangen worden verstoord. Daardoor zal de neiging van de militairen om zich op te sluiten in zwaar versterkte forten in stedelijke gebieden toenemen.

ADVIEZEN VOOR DE VEILIGHEIDSRAAD

Als in juni het mandaat van MINUSMA moet worden verlengd heeft de ICG onder meer de volgende adviezen:

- MINUSMA is de enige bemiddelaar met een aanwezigheid van betekenis in het noorden. Daarom moeten zij regionale verzoeningsforums gaan bevorderen in Kidal, Gao en Timboektoe/Taoudenit. Deze moeten het vredesproces van Algiers van onderop gaan aanvullen om bijvoorbeeld de onderlinge rivaliteit tussen verschillende Toearegclans in rustiger vaarwater te brengen. Hiertoe moeten de civiele en politieke specialismen in de missie worden versterkt.
- De kern van het probleem wordt gevormd door de verslechterende veiligheidssituatie, waarbij de jihadisten het platteland zijn opgetrokken en hun actieradius hebben uitgebreid tot Centraal-Mali. Daarom moet MINUSMA de terugkeer van de staat in de risicogebieden gaan ondersteunen. De civiele tak van de missie moet daarbij veel mobieler worden.
- In Centraal-Mali moet de in het noorden geleerde les in praktijk worden gebracht. Geen concentratie in stedelijke militaire kampementen, maar een veel mobielere, civiele inzet. Er moet overwogen worden een aantal militaire bases (Tessalit, Ansongo) te sluiten en de vrijgekomen militairen te gebruiken om de civiele componenten te beschermen.
- Er moet voorzichtig worden omgegaan met het idee voor een sanctieregime. De dreiging met sancties tijdens eerdere onderhandelingen heeft in Mali weinig opgeleverd. Vrijwel alle bij het proces betrokken groeperingen hebben banden met figuren uit de jihadistische en smokkelnetwerken.

Kortom, door het versterken van de civiele onderdelen van MINUSMA, het benadrukken van de bemiddelaarsrol en het ondersteunen van lokale verzoening kan de Veiligheidsraad de uitvoering van de vredesovereenkomst beter steunen en het mislukken ervan voorkomen.

Vertaling en bewerking:
Kees Kalkman

Bron: International Crisis Group – Open Brief aan de VN-Veiligheidsraad over de vredesoperatie in Mali, 24 april 2017.
tinyurl.com/ICG-Open-Letter

CONGO – voorlopig geen einde aan repressie en uitbuiting

Kivu en Katanga zijn de gebieden in Congo die met de exploitatie van hun bodemschatten de ruggengraat vormen van de Congolese economie. Ze zijn een bron van mateloze verrijking door de Congolese elite en buitenlandse bedrijven. Voorlopig lijkt er in de Democratische Republiek Congo (RDC) geen einde te komen aan de jarenlange repressie en uitbuiting van de bevolking.

Foto: Congo-Ned

NATUURRESERVAAT ITOMBWE (ZUID-KIVU)

Met steun van zijn familie en vrienden, en van overlopers uit de oppositie kan president Joseph Kabila aan de macht blijven. Naast directe schendingen van mensenrechten, wordt de bevolking ook in haar bestaan bedreigd door de voortgaande vernietiging van hun leefomgeving.

Door listig manipuleren en steun van enkele overlopers uit de politieke oppositie is de huidige president Joseph Kabila erin geslaagd zijn macht te consolideren. Op 19 december jl. liep zijn tweede en – volgens de grondwet – laatste mandaat als president van de Democratische Republiek Congo (RDC) af en moesten verkiezingen worden georganiseerd. Maar Kabila is absoluut niet van plan zijn machtspositie op te geven. Hij wordt daarin gesteund door zijn clan en de elite daarom heen, verenigd in de zogeheten Presidentiële Meerderheid (MP), een conglomeraat van partijen en partijtjes waarvan de door Kabila zelf in 2006 opgerichte PPRD de grootste is.

Etienne Tshisekedi, het boegbeeld van een groep oppositiepartijen, verenigd in wat kortweg wordt aangeduid als de Rassemblement, stond in de startblokken om het roer over te nemen. Tshisekedi zelf was sinds de oprichting leider van de UDPS, de oudste politieke partij van de RDC, die al dateert uit de dagen van president Mobutu. De Nationale Bisschoppenconferentie van de Katholieke kerk (CENCO) zette haar morele autoriteit in om tot een politiek compromis te komen. Het wil een bloedige confrontatie tussen de verpauperde volksmassa's in de grote steden en de tot de tanden bewapende nietsontziende ordetroepen van Kabila voorkomen. Kabila's regering veinsde medewerking, en na slepende onderhandelingen werd op Oudejaarsdag 2016 een akkoord getekend waar beide kampen achter leken te staan. Er moesten alleen nog een paar uitvoeringsbepalingen geregeld worden, zoals over de procedure voor de benoeming van de premier in een transitieperiode van hoogstens één jaar. Helaas overleed Tshisekedi begin 2017. Zo kon Kabila het initiatief naar zich toetrekken en zijn 'eigen' premier benoemen, in de persoon van Bruno Tshibala, een voormalige medewerker van Tshisekedi, die nu collaboratie met de tegenstander wordt verweten.

BODEMSCHATTEN

Congo is met ruim 2,3 miljoen km^2 aan oppervlak één van de grootste landen van Afrika. Maar in tegenstelling tot een net zo groot land als Algerije, grotendeels woestijn, is Congo zowel bovengronds als ondergronds rijk gezegend door de natuur. Na het Amazonebekken omvat het land de tweede grote long van onze planeet. Dit regenwoud bevindt zich vooral rondom het bekken van de Congo-rivier. Zorgvuldig beheer ervan is van levensbelang voor de hele mensheid. De bevolking van het land is zich daar in toenemende mate van bewust, maar het lukt de regering niet om een einde te maken aan de plundering van het regenwoud. Jaarlijks verlaten, in strijd met de wet, duizenden tonnen tropisch hardhout het land, vooral naar Aziatische landen zoals China, waaraan malafide Congolese ambtenaren en militairen, en Oegandese handelaren grof geld verdienen. Daarnaast kent Congo een grote variatie aan bodemrijkdommen. Metalen, waaronder koper, goud, kobalt en tin, grondstoffen als aardolie, en edelstenen, waaronder diamanten. Maar ook zeldzame metalen met exotische namen als niobium, wolfram, tantalium (coltan) enz., die onmisbaar zijn voor de mondiale communicatietechnologie en voor opslag van energie (batterijen). De mijnbouw wordt op industriële en kleine schaal uitgebaat, doorgaans met weinig respect voor de lokale bevolking en het natuurlijk milieu. Vooral in Oost-Congo profiteren de milities van de winning van deze grondstoffen ten koste van de burgerbevolking. Ondanks alle rijkdommen behoort de Congolese bevolking tot de armste van de wereld (nummer 176 op de ranglijst

van de VN), met een gemiddeld inkomen van $ 1,90 per persoon per dag.

Congo beschikt over grote arealen uitstekende landbouwgrond, voldoende om half Afrika van voedsel te voorzien. Toch schiet de aanvoer van voedsel naar de grote steden, zoals Kinshasa en Lubumbashi (Katanga), ernstig tekort. Niet zozeer omdat er onvoldoende productiecapaciteit is, maar omdat de meeste landwegen door gebrek aan onderhoud voor landbouwvoertuigen praktisch onberijdbaar zijn. Voedsel voor de stadsbewoners wordt daarom tegen wereldmarktprijzen ingekocht uit vooral Aziatische landen tegen betaling met deviezen, verkregen uit de export van grondstoffen. Stadsbewoners merken de gevolgen nu door de daling van de grondstoffenprijzen de koers van de Congolese frank is gedaald van 1.000 FC tot 1.500 FC per dollar. Als gevolg daarvan zijn de prijzen van basisvoedsel bijna verdubbeld. Meer dan één maaltijd per dag zit er voor velen niet meer in.

Foto: VN

VN VREDESOPERATIES IN CONGO DOOR MONUSCO

BEVOLKING KIVU BEDREIGD

Kivu in het oosten en Katanga in het zuidoosten van Congo zijn meer dan 1.500 km verwijderd van de hoofdstad Kinshasa. Deze gebieden spelen een cruciale rol, zowel voor de Congolese economie als in de regionale politiek. Samen vormen ze met hun grondstoffenproductie de ruggengraat van de Congolese economie en tevens de bron van mateloze verrijking door de Congolese elite en buitenlandse ondernemers en kapitaalbezitters. Door het ontbreken van een behoorlijk nationaal wegennet vindt de meeste productie via de dichtstbijzijnde grens haar weg naar de oostelijke en zuidelijke buurlanden.

De bewoners van Kivu ervaren nog steeds de gevolgen van de invasie door Rwandese en Oegandese troepen in 1996/7. Die bezetting leidde uiteindelijk tot de vlucht van Mobutu om plaats te maken voor de huidige Kabila-dynastie. Jarenlang, tot 2002, is de streek nietsontziend uitgebaat door de bezetters. Kivu door de Rwandezen en het aangrenzende Ituri door de Oegandezen, die vooral belust waren op goud, cassiteriet, coltan, enz. en op tropisch hardhout. Na het door de VN afgedwongen vertrek van de bezetters en hun collaborerende zetbazen is het lokale gezag nooit volledig hersteld. Opstandige milities, opgestookt of gesteund door de machthebbers in de buurlanden, blijven steeds weer de kop opsteken. Internationale bekendheid kreeg bijvoorbeeld Laurent Nkunda die met zijn militie CNDP rond 2008/9 grote delen van Noord-Kivu terroriseerde en er een Rwandese satellietstaat probeerde te stichten. Onder druk van de internationale gemeenschap moest hij uiteindelijk vluchten naar Rwanda. Zijn officieren werden geïntegreerd in de FARDC, het Congolese leger, waarin ze een onbetrouwbare factor vormen. Ook de wedergeboorte van de CNDP deed onder de naam M23 internationaal van zich spreken. Uiteindelijk viel deze rebellenbeweging in tweeën uiteen. Eén van de commandanten van M23, de Rwandees Ntaganda, wacht in Scheveningen op zijn berechting door het Strafhof wegens misdaden tegen de menselijkheid. Een andere militie die sinds de Rwandese genocide in 1994 een permanente bron van onveiligheid vormt, is de FDLR. De kern daarvan bestaat uit Rwandese Hutu's, die in 1994 uit hun land zijn gevlucht en zich nu in leven houden met smokkel van houtskool en van mineralen uit artisanale mijnen in het moeilijk toegankelijke binnenland.

Hoewel door internationale afspraken gepoogd wordt de handel in conflictmineralen via een certificeringsysteem onder controle te brengen verlaat vooralsnog het meeste ongezien het land en worden de winsten elders in de wereld gemaakt. Het desbetreffende besluit in de VS, dat deel uitmaakt van de bekende Dodd-Frank Act, is door president Trump onlangs herroepen, dat van de EU treedt pas over enkele jaren in werking.

De productie van houtskool, de algemeen gebruikte huisbrandstof in de hele regio, vormt, naast het jagen op *bushmeat*, de ernstigste bedreiging voor de grote natuurreservaten, waarvan er drie in Kivu liggen. De bekendste ervan is het Virungapark op de grens met Rwanda, befaamd als leefgebied van de hooglandgorilla's. Het is een permanente strijd om het park te beschermen, zowel tegen stropers en vernielzuchtige milities als tegen westerse maatschappijen die er willen boren naar aardolie. De Congolese parkwacht Rodrigue Mugaruka kreeg onlangs een internationale prijs omdat door zijn standvastigheid het Britse bedrijf SOCO afzag van olieboren in het park. Met hulp van het Wereldnatuurfonds wordt thans geprobeerd enkele andere nationale parken, zoals het Itombwe-park in Zuid-Kivu, de broodnodige bescherming te geven.

Het leven van de bevolking, vooral in het noordelijk deel van Noord-Kivu, wordt voortdurend bedreigd. Bijna wekelijks worden onbeschermde dorpen overvallen door moordende milities die methoden (gebruik van machetes) toe-

passen die herinneren aan de Rwandese genocide. De vruchtbare landbouwgronden en de aanwezigheid van kostbare grondstoffen oefenen een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op kanslozen uit de buurlanden. De centrale regering geeft aan de bescherming van de eigen bevolking geen prioriteit, wat volgens velen duidt op regelrechte medeplichtigheid. De Katholieke Kerk is de belangrijkste steunpilaar voor de geterroriseerde bevolking.

WINGEWEST

De zuidelijke helft van Katanga, tegenwoordig opgedeeld in de provincies Haut-Katanga en Haut-Lomami, is van cruciaal belang voor de Congolese economie en daarmee ook voor de overleving van het huidige regime. De belastingopbrengsten uit de kopermijnen, vullen een groot deel van de staatskas, zozeer zelfs dat het parlement ermee moest instemmen dat de begroting van 2017 ten gevolge van de recente instorting van de grondstoffenprijzen werd gehalveerd. Een wereldwijd steeds belangrijker wordende delfstof (die tegelijk met koper wordt gewonnen) is kobalt, een metaal dat essentieel is voor de productie van lithiumbatterijen. Een mineraal dat niet officieel, maar wel illegaal, wordt gedolven is uranium. Hoewel de grote mijn van Shinkolobwe ter voorkoming van proliferatie gesloten is, hakken nog dagelijks jonge mensen gaten in de rotsbodem om brokken uraniumhoudende steen boven te brengen, die vervolgens via duistere circuits op de wereldmarkt terechtkomen.

Tot het einde van de vorige eeuw was het grootste deel van de mijnen eigendom van het staatsbedrijf Gécamines, maar sindsdien is het onder druk van de Wereldbank vrijwel helemaal uiteengerafeld en geprivatiseerd. Die privatisering heeft Joseph Kabila en zijn familie en politieke vrienden enorme bedragen opgeleverd die (zoals onder meer de Panama Papers tonen) ver buiten het zicht van de staat zijn gestationeerd. Terwijl de elite zich mateloos verrijkt aan de grondstoffenwinning, ervaren de armen in de mijngebieden de gevolgen van de exploitatie in de vorm van vervuiling van lucht en landbouwgrond, met ziektes en misgeboorten als gevolg. Regelmatig worden deze misstanden aan de kaak gesteld, bijvoorbeeld door de ngo Asadho, of demonstreren wanhopig de lokale landbouwers toen onlangs een reservoir giftig afvalwater leegstroomde over hun akkers. Maar politie en veiligheidstroepen staan altijd paraat om onlusten de kop in te drukken. Wie de belangen van Kabila in gevaar brengt riskeert langdurige gevangenschap of moet vluchten zoals Golden Misabiko die namens Asadho de malversaties rond de uraniumwinning publiek maakte.

Voor Joseph Kabila is een vaste greep op Katanga en de Katangese bevolking van levensbelang. Die controle komt mede omdat de Kabila-clan officieel van Katangese origine is. Maar de laatste tijd is zijn positie niet meer zo vanzelfsprekend. De populaire ex-gouverneur van Katanga, Moïse Katumbi presenteert zich als tegenkandidaat bij eventuele presidentsverkiezingen. Katumbi is tevens de eigenaar van de immens populaire voetbalclub Mazembe, en weet, gesteund door de voormalige voorzitter van het provinciale parlement Kyungu wa Kumwanza, grote massa's op de been te brengen. Kabila reageert zoals gewoonlijk: door het mobiliseren van het grote repressie-apparaat: Katumbi is na een fantasieproces gevlucht naar het buitenland, evenals de rechter die hem veroordeelde na openbaar te hebben gemaakt dat ze het vonnis had uitgesproken onder druk van de Présidence. De woning van Kyungu is van de buitenwereld afgegrendeld door politie.

Niet alleen het leven van de Congolese burgers is voortdurend in gevaar. De Monusco, de VN peacekeeping mission die sinds 1999 in Congo is gestationeerd, ontdekte onlangs de lichamen van twee vermoorde leden van de VN Group of Experts. De taak van deze groep is om in opdracht van de Veiligheidsraad, te rapporteren over de mensenrechtenschendingen. Deze twee experts: een Amerikaan en een Zweedse, deden onderzoek in de centrale provincie Kasaï. Van de moord op de experts, die in maart 2017 heeft plaatsgevonden, zijn tot nu toe zowel daders als beweegredenen onbekend bij de VN. Hoewel er vermoedens bestaan dat er een link is met het moorddadige regiem van Joseph Kabila, wordt door Kabila's woordvoerder de werkelijke toedracht versluierd door als schuldige een opstandige groepering in Kasaï aan te wijzen.

De RDC is een autoritaire staat, waar de rechterlijke macht onderworpen is aan de politiek, d.w.z. aan de president. Velen kwijnen weg in de gevangenissen van Congo. Onze vriend, de mensenrechtenadvocaat Firmin Yangambi, zit al sinds 2009 gevangen in de vuile, overvolle Makala gevangenis in Kinshasa omdat hij politiek van mening verschilde met de president en dit wereldkundig maakte. Internationale acties voor zijn vrijlating, onder meer van advocaten en mensenrechtenorganisaties voor zijn vrijlating, hebben tot nu toe niets opgeleverd.

Nico Dekker
Lid van de werkgroep CongoNed

Met dank aan Nelly Koetsier voor aanwijzingen en commentaar. Website: www.congoned.dds.nl

BRONNEN:

Dagelijks nieuws en commentaar:
- http://www.radiookapi.net/actualite
- http://www.congoforum.be
- http://www.congoindependant.com/
- http://benilubero.com/

Relevante rapporten en websites:
- congoresearchgroup.org/report-who-are-the-killers-of-beni
- http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2016/1102
- https://www.somo.nl/cobalt-blues
- http://www.uranium-network.org/index.php/africalink/dr-congo
- www.virunga.org
- https://www.globalwitness.org/en/campaigns/conflict-minerals/river-of-gold-drc/
- http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/COD
- https://www.icc-cpi.int/drc/ntaganda

Ontkenning van een genocide

"Waar oorlog is zijn moorden, zo gaat dat nu eenmaal."

Toen eind juni 1994 de genocide tegen de Tutsi's in Rwanda bijna voorbij was en een deel van het land werd bezet door Franse troepen zond de Rwandese radio de volgende boodschap uit: "We mogen ze niet laten weten dat er misdadigers zijn, ook al zijn er helaas misdaden gepleegd. Waar oorlog is zijn ook moorden, zo gaat dat nu eenmaal."

Deze oproep tot het beschermen van genocideplegers, het ontkennen van de genocide (er zou alleen sprake zijn van oorlog) en het marginaliseren van de één miljoen slachtoffers ("zo gaat dat nu eenmaal"), vindt nog steeds navolging. Ook in de Nederlandse media wordt de genocide, tot verdriet van overlevenden en nabestaanden, nog vaak afgedaan als een "bloedige burgeroorlog" of "etnische botsingen". Onbedoeld wordt zo de echo van 23 jaar oude propaganda weerkaatst.

In april '94 was het verwarren van de genocide met de oorlog tussen het toenmalige regeringsleger en de rebellen van het Rwandees Patriottisch Front (RPF) er mede oorzaak van dat het aantal burgerslachtoffers zo hoog kon oplopen. De misleiding was een centraal thema in de overheidspropaganda die gericht was op de buitenlandse media. Zolang de buitenwereld dacht dat er een stammenoorlog was opgelaaid na de fatale aanslag op Hutu-president Habyarimana van 6 april, kon het regime zich beroepen op overmacht en hadden de extremistische milities vrij spel.

De propaganda speelde slim in op Westerse vooroordelen over Afrika. Het beeld van "etnische chaos" en "stammenanarchie" riep zelfs irritatie op. "Afrika plaatst zich buiten het bereik van onze morele verantwoordelijkheid," kopte *The Guardian*. Berichten over het systematische karakter van het geweld sneeuwden onder tussen de vele ongenuanceerde stukken over schokkende taferelen. Het is tekenend dat een overzicht van *de Volkskrant* over de mediaberichtgeving in 1994 vermeldt: "De eerste keer dat het woord 'genocide' valt, is op 29 april, drie weken na het uitbreken van de burgeroorlog."

Het woord "genocide" was toen al verschillende keren gevallen, maar zonder indruk te maken. De Zwitserse journalist Philippe Ceppi berichtte op 11 april over een georganiseerde massamoord in een kerk in Gikondo, een wijk van Kigali, van twee dagen eerder. Burgers waren daarheen gevlucht om te ontkomen aan de extremisten die van huis naar huis trokken. Eerst haalden soldaten de Hutu's uit de kerk waarna jeugdmilities de achtergebleven Tutsi's afslachtten. Ceppi, die een paar uur later arriveerde, kreeg van Rode Kruis voorman Philippe Gaillard te horen dat er sprake was van genocide.

De overheersende berichtgeving over etnische chaos en burgeroorlog bracht de Westerse regeringsleiders dusdanig in de war dat zij besloten om de in Rwanda gelegerde blauwhelmen terug te trekken in plaats van hun mandaat uit te breiden en versterkingen te sturen. Kenneth Roth, de directeur van Human Rights Watch (HRW) probeerde op 19 april het catastrofale besluit nog te voorkomen met een brandbrief aan de voorzitter van de VN Veiligheidsraad.

OMDRAAIING VAN ROLLEN

In de open brief verklaart Roth dat er een genocide tegen de Tutsi-minderheid gaande is in Rwanda en wijst hij de hoofdschuldigen aan. De brief werd geciteerd in *The Independent* en de *New York Times,* maar omdat de kranten het woord "genocide" vermeden had dat weinig effect. Bezoek van HRW onderzoeker Alison Des Forges aan het Witte Huis en gesprekken met senatoren en leden van de VN Veiligheidsraad al evenmin. Toen begin mei de meeste slachtoffers al waren gevallen riep Des Forges tijdens een toespraak voor het Amerikaanse congres vertwijfeld uit: "Iedereen is bezorgd, maar niemand doet iets. Hoe komt dat?"

De ontkenning werd na de genocide voortgezet door een deel van de Hutubevolking, ondanks de ontdekking van massagraven en kerken volgepakt met lijken. "De genocide tegen de Tutsi's is een fabel, uitgedacht door aanhangers van het RPF," citeert journalist Els de Temmerman de vluchtende Hutu's aan de grens met Congo. Zij kregen bijval van Leopold Greindl, een Witte Pater uit België, die de Temmerman een jaar eerder ook had ontmoet. Met het vuur van een commandant had Greindl de regeringssoldaten toen opgepept tegen de "kakkerlakken." Om de verwarring compleet te maken zijn er allerlei complottheorieën verspreid met de bedoeling de slachtofferrol om te draaien en twijfel te zaaien over de schuldvraag. De meest hardnekkige theorie betreft een Machiavellistisch plan om de Hutu's uit te roeien. Zulke theorieën moeten aantonen dat de extremisten uit zelfverdediging hebben gehandeld. Volgens Serge Desouter, een andere bekende Witte Pater, was het merendeel van de slachtoffers Hutu. Het concept van zo'n dubbele genocide was tot voor kort populair in katholieke kringen, vooral in België.

Volgens Desouter is de term "genocide" gemonopoliseerd door het RPF. Het Hutu-volk zou onnodig gedemoniseerd worden, met uitzondering van een paar 'gematigde' Hutu's. In een rapport voor het Rwanda tribunaal (ICTR) valt Desouter ook HRW-expert Alison Des Forges aan die partijdig zou zijn. Haar voorkeur zou al voor de genocide duidelijk zijn geworden toen zij als voorzitter van een internationale commissie onderzoek deed naar grove mensenrechtenschendingen in Rwanda. Desouter herkauwt daarmee de opvattingen van Ferdinand Nahimana, een belangrijke Hutu-Power ideoloog, die de onderzoekscommissie in 1993 met een internationale campagne in diskrediet probeerde te brengen.

Rakiya Omaar van African Rights (AR), een voormalige baas van Des For-

ges bij HRW, kreeg dezelfde behandeling toen AR *Death, Despair and Defiance* publiceerde. Dit boek is gebaseerd op honderden interviews met overlevenden van de genocide, opgetekend in mei en juni '94 in ziekenhuizen en opvangkampen. Hoewel het later is bekritiseerd omdat Omaar de details van hun verhalen niet had gecontroleerd – de genocide en de oorlog waren nog in volle gang – blijft het een belangrijk document omdat de ervaringen van de slachtoffers nog vers in het geheugen lagen.

Het boek vermeldt ook daders, ideologen en propagandisten. Twee van hen, Hassan Ngeze en Jean Bosco Barayagwiza, verspreidden daarom begin 1995 het gerucht dat alle informatie zou zijn aangeleverd of geïnspireerd door het RPF. Nahimana, Ngeze en Barayagwiza zijn uiteindelijk gearresteerd en veroordeeld voor het aanzetten tot genocide, maar hun geruchten zijn een eigen leven gaan leiden. Vanwege de vroegere samenwerking bij HRW worden Des Forges en Omaar vaak samen weggezet als leden van een geheim RPF netwerk dat al voor de genocide zou hebben bestaan.

De fakkeldragers van een nieuwe lichting revisionisten zijn enkele radicale strafadvocaten van genocideverdachten en hun contacten bij de media. Hun opvattingen zijn meestal rechtstreeks overgenomen uit de anti-Tutsi propaganda. De Canadees Christopher Black beweert bijvoorbeeld dat soldaten geen tijd hadden om burgers te vermoorden vanwege de oorlog met het RPF, wat destijds ook het officiële overheidsstandpunt was. Toen journalisten tegenwierpen dat zij zelf hadden gezien dat soldaten burgers vermoordden en milities opjutten in Kigali antwoordde een minister dat het in zulke gevallen ging om soldaten die in de hoofdstad "op vakantie" waren.

COMPLOTTHEORIEËN

Het RPF zou wel gelegenheid hebben gehad om massaal burgers te vermoorden. De Tutsi's die zich tijdens de genocide in kerken verzamelden zouden dat volgens Black gedaan hebben om het RPF niet voor de voeten te lopen bij het uitmoorden van Hutu's. Hij vindt het heel begrijpelijk dat Hutu-burgers daar boos om waren geworden en wraak hadden genomen. Precies hetzelfde verhaal staat vermeld in *Leave None to Tell the Story*, het standaardwerk van HRW, als een van de absurdste voorbeelden van anti-Tutsi propaganda uit 1994.

Zelfs Romeo Dallaire, de bevelhebber van de VN vredesmacht wordt beschuldigd van betrokkenheid bij de moorden op president Habyarimana en premier Agathe Uwilingiyimana. De premier zou teveel hebben geweten over een internationaal complot van de VS en Engeland om de natuurlijke rijkdommen in de regio binnen hun invloedssfeer te krijgen via hun marionet, RPF leider Paul Kagame. De beschuldigingen tegen Dallaire en verhalen over een internationaal complot vinden we ook terug in de officiële propaganda en in latere publicaties van genocideplegers.

Een verontrustende ontwikkeling is dat ook helden en intelligentsia ontkenningsretoriek zijn gaan verkondigen. In een interview dat de Amerikaanse genocide-scepticus Keith Harmon Snow in 2007 hield met Paul Rusesabagina, de manager uit Hotel Rwanda, beweert deze dat de jeugdmilities geïnfiltreerd waren door Tutsi's en dat de genocide feitelijk werd aangestuurd door Kagame. Professor emeritus Edward Herman en auteur David Peterson beweren dat er helemaal geen genocide heeft plaatsgevonden maar alleen een Amerikaanse proxy-oorlog met voornamelijk Hutu-slachtoffers.

Het zwartmaken van genocide-onderzoekers gaat intussen gewoon verder. Herman en Peterson echoën de oude kritiek van Ferdinand Nahimana op Alison Des Forges en Rusesabagina die van Hassan Ngeze en Jean Bosco Barayagwiza op Rakiya Omaar. Ze concluderen dat Des Forges en Omaar de mensenrechten als rookgordijn hebben gebruikt om de machtsovername door het RPF te faciliteren. Hun concepten vinden we ook terug in het recente werk van de Belgische academicus Luc Reydams.

Reydams, die het rapport van Des Forges' onderzoekscommissie uit 1993 á la Nahimana afdoet als "een propagandatriomf van het RPF," gaat in 2016 helemaal los in het Amerikaanse vakblad *Human Rights Quarterly*. Met de geruchten van Ngeze en Barayagwiza als uitgangspunt vult hij 42 pagina's van het prestigieuze tijdschrift met "bewijzen" voor Omaar's vermeende banden met het RPF. De inlichtingendienst van het RPF zou het idee van een geplande genocide hebben bedacht en de informatie voor *Death, Despair and Defiance* hebben aangeleverd.

Wat meteen opvalt is dat Reydams

Lees verder op pagina 35

Geboren bij het rebellenleger – hoe ging het verder na de oorlog?

In 2006 kwam er een einde aan de burgeroorlog in de noordelijke provincies van Oeganda. Er is destijds veel hulp ingezet om de tienduizenden kindsoldaten, die onder dwang gerekruteerd waren door het rebellenleger "The Lord's Resistance Army" (de LRA), op te vangen en terug te laten keren in de maatschappij. Daarentegen was er weinig aandacht voor de kinderen die als gevolg van gedwongen 'huwelijken' bij het rebellenleger werden geboren. Hoe gaat het met deze kinderen en hun moeders?

Enkele weken geleden maakten zowel de Amerikaanse als de Oegandese overheid bekend dat zij hun zoektocht naar de nog altijd voortvluchtige leider van de LRA, Joseph Kony, zullen staken. Kony, die zich tegenwoordig naar alle waarschijnlijkheid schuilhoudt in de beboste gebieden van de Centraal Afrikaanse Republiek, lijkt hierdoor vooralsnog op vrije voeten te blijven.

Velen worstelen met hun identiteit en hebben het gevoel nergens bij te horen.

Volgens woordvoerders heeft de jarenlange missie, bekend als de "African Union Regional Taskforce", er weliswaar niet toe geleid dat Kony is gevonden, het zou er wel voor hebben gezorgd dat de LRA dermate is verzwakt dat het niet langer een serieuze bedreiging vormt voor de regio. Waar de LRA na diens terugtrekking uit Oeganda in 2006 nog zo'n 2.000 rebellen telde, zou het vandaag de dag uit nog ongeveer 100 man bestaan.[1]

KLOPJACHT

Nu de klopjacht op Joseph Kony ten einde lijkt te komen, rijst allereerst de vraag of hij van plan is en in staat zal zijn om de LRA weer op te bouwen, om vervolgens naar alle waarschijnlijkheid opnieuw groot leed onder onschuldige burgers te veroorzaken. De meningen hierover lopen vooralsnog uiteen. Er rijst echter nog een tweede vraag, namelijk of de burgers in het noorden van Oeganda en de omringende landen, die in de handen van de LRA vielen, ooit gerechtigheid krijgen voor het leed dat hen is aangedaan. Kony wordt sinds 2006 gezocht door het Internationaal Strafhof, maar de kans dat hij ooit berecht zal worden lijkt met het opheffen van de missie een stuk kleiner geworden.

Ondanks het feit dat Joseph Kony nog altijd niet is gevonden, is er bij het Internationaal Strafhof wel een strafzaak gaande tegen voormalig LRA topcommandant Dominic Ongwen. Ongwen trok zich eind 2014 terug uit het rebellenleger en gaf zich over aan de Amerikaanse troepen in de Centraal Afrikaanse Republiek. Hij werd overgedragen aan het Strafhof, waar op 6 december 2016 zijn zaak van start ging.

Dominic Ongwen staat onder andere terecht voor het buitensporige seksueel en gender gerelateerd geweld waar ontvoerde meisjes tijdens hun gevangenschap bij de LRA aan werden blootgesteld. Al in haar openingsstatement besteedde hoofdaanklager Fatou B. Bensouda aandacht aan de situatie van deze meisjes, die na hun ontvoering door LRA rebellen regelmatig werden gedwongen om te 'huwen' met één van de commandanten of soldaten[2]. Velen van hen raakten zwanger als gevolg van de systemati-

Foto: Sttijn

OEGANDA, 2011

sche verkrachtingen van hun 'partner' en hadden geen andere keus dan hun kinderen te baren in gevangenschap[3].

Veel van deze inmiddels volwassen geworden vrouwen zijn tijdens of na afloop van de oorlog met hun kind(eren) teruggekeerd naar hun gemeenschappen in de noordelijke provincies van Oeganda. Deze kinderen, met uitzondering van jonge baby's en peuters, hebben de eerste jaren van hun leven niets anders gekend dan de regels van het rebellenleger en het buitensporige geweld dat daarmee gepaard ging. Zij maakten pas kennis met de burgermaatschappij nadat hun moeder van de LRA wist te ontsnappen, of wanneer zij in handen kwamen van het regeringsleger die hen vervolgens naar één van de re-integratiecentra overbracht.

NA DE TERUGKEER

Hoe het de kinderen en hun moeders het afgelopen decennium is vergaan, is vrijwel onbekend. Slechts ongeveer de helft van de voormalig kindsoldaten in Noord Oeganda is via een reïntegratietraject teruggekeerd in de burgermaatschappij. De andere helft keerde, veelal zonder structurele professionele ondersteuning, rechtstreeks terug naar hun familie. Daarnaast heeft er na afloop van de oorlog nauwelijks langdurige follow-up van de voormalige kindsoldaten plaatsgevonden. Er is dus weinig zicht op het (re)integratietraject dat de moeders en hun kinderen hebben afgelegd. De vraag in hoeverre zij zich staande houden in en zich hebben aangepast aan de burgermaatschappij, blijft daarmee grotendeels onbeantwoord. Wel doen zich een aantal structurele problemen voor, die vooral betrekking hebben op de teruggekeerde moeders en hun kinderen. Sommige meisjes bleven na terugkeer van de LRA bij de vader van hun kinderen, aan wie zij tijdens hun verblijf bij het rebellenleger waren toegewezen. Zij zagen vaak geen andere optie, omdat zij de kans klein achtten dat iemand anders ooit met hen zou trouwen en voor hun 'rebellenkinde-

Vervolg van pagina 33

geen enkele genocide-overlevende heeft gesproken die door Omaar is geïnterviewd. Een paar weken na het verschijnen van zijn artikel ontvang ik bovendien een bericht van Reydams' belangrijkste bron, een voormalige onderzoeker van AR, die klaagt dat zijn informatie sterk verdraaid is weergegeven. Hij blijkt niet de enige informant te zijn met zo'n klacht. Als ik het artikel onder de loep neem tel ik honderden inhoudelijke fouten, inclusief zelfverzonnen feiten en een valse corruptiebeschuldiging tegen Omaar.

Journalisten die Omaar tijdens de genocide in Rwanda hebben ontmoet bevestigen haar versie van de gebeurtenissen. Mensen die de genocide niet hebben meegemaakt snappen de realiteit van toen niet, voegen ze daaraan toe. Oud-Reuters journalist Jonathan Clayton schrijft me in een email: "Ik vind deze laster en beschuldigingen tegen voormalige collega's en activisten, die met gevaar voor eigen leven in echt verschrikkelijke omstandigheden probeerden te vertellen wat er werkelijk gebeurde, zo oneerlijk, om nog maar te zwijgen over het enorme gebrek aan respect voor de slachtoffers."

Ik vind ook een paar prominente overlevenden bereid om commentaar te geven. De voormalige procureur Francois Xavier Nsanzuwera, die in 1994 op een dodenlijst stond maar ternauwernood werd gered, vertelt dat zijn gesprek met Omaar in een opvangkamp in mei '94 goed is weergegeven in *Death, Despair and Defiance*. Na *Leave None to Tell the Story* is het nog steeds het beste boek over de genocide volgens Nsanzuwera. De voormalige mensenrechtenactivist Jean Paul Biramvu, die in een ander opvangkamp zat, geeft een vergelijkbare reactie.

Als ik Reydams om wederhoor vraag suggereert hij dat ik zelf ook wel betaald zal worden door het RPF. Het is een standaardreactie waar ik inmiddels aan gewend ben. Met zulke argumenten heb je altijd gelijk. *Human Rights Quarterly* geeft geen commentaar, zelfs niet op een klacht van Philip Lancaster, de assistent van generaal Dallaire tijdens de genocide. Met deze ontwikkelingen moeten we vrezen dat de propaganda uit 1994 uiteindelijk toch het laatste woord zal blijken te hebben.

Jos van Oijen

ren' zou willen zorgen. De meeste teruggekeerde vrouwen zijn echter niet bij de vader van hun kind(eren) gebleven. Sommige vaders hebben hun verblijf bij de LRA niet overleefd, maar in de meeste gevallen wisten de vrouwen met hun kind(eren) het rebellenleger te ontvluchten, waarna de vaders niks meer met hen te maken wilden hebben en/of vice versa.

DWANG

Van de vrouwen die bij de vader van hun kind(eren) zijn gebleven, hebben velen nog steeds geregeld te maken met misbruik en geweld. Gezien het feit dat deze huwelijken tot stand zijn gekomen onder dwang, is het niet verbazingwekkend dat de verstandhouding die bij de LRA gebruikelijk was, zich na terugkeer in de burgermaatschappij heeft voortgezet. Daarnaast kregen deze vrouwen geregeld te maken met vijandigheid vanuit hun familie en/of hun gemeenschap, omdat mensen niet begrepen waarom zij ervoor kozen om met een voormalig LRA strijder hun leven te delen.

Deze kinderen hebben de eerste jaren van hun leven niets anders gekend dan de regels van het rebellenleger en het buitensporige geweld dat daarmee gepaard ging.

De vrouwen die alleen met hun kinderen terugkeerden, waren ook niet altijd welkom bij hun familie en/of de gemeenschap. Zij werden soms niet geaccepteerd omdat zij in de ogen van anderen onteerd waren en hun 'rebellenkinderen' waren geregeld niet gewenst omdat hun vader een voormalig LRA strijder is. Sommige vrouwen zagen zich genoodzaakt om zich ergens anders te vestigen, voornamelijk in de grotere steden, of zij kwamen terecht in (tijdelijke) opvangplekken. Vaak belandden zij in een isolement en omdat vrouwen in het voormalig oorlogsgebied over het algemeen financieel afhankelijk zijn van hun man, ook in extreme armoede. Geregeld konden de kinderen niet naar school, omdat de financiële middelen hiervoor niet toereikend waren.

Inmiddels zijn de meeste kinderen die bij de LRA werden geboren reeds in hun tienerjaren, of al volwassen. Er is echter weinig specifieke hulp geweest voor deze kinderen en er is weinig over ze bekend. Velen kiezen ervoor om in de anonimiteit te leven en zullen hun ware identiteit aan buitenstaanders niet snel blootgeven. Wel lijken ze zich tot op zekere hoogte geconformeerd te hebben aan de wetten en regels van de burgermaatschappij. Er is bijvoorbeeld geen concreet bewijs dat deze kinderen meer of vaker crimineel gedrag vertonen dan andere kinderen. Maar ook in dit geval ontbreekt gedegen onderzoek en follow-up.

Wat wel bekend is, is dat veel kinderen moeite hebben (gehad) om een plek te vinden in de maatschappij. Velen worstelen met hun identiteit en hebben het gevoel nergens bij te horen. Dit geldt vooral voor de kinderen wiens vader geen deel uitmaakt van hun leven. Geregeld willen de moeders niet vertellen wie hun vader is, in andere gevallen is het niet mogelijk om de vaders te identificeren of te traceren. In weer andere gevallen ontkent de man de vader van het kind te zijn. Hoe dan ook, tot op heden lopen deze (volwassen wordende) kinderen rond met vragen over hun afkomst en identiteit, waar zij waarschijnlijk nooit een antwoord op zullen krijgen.

LANDBEZIT

Wanneer de vader als hoofd van het gezin ontbreekt, vermist is of is gestorven, heeft dit niet alleen gevolgen voor de financiële en psychische situatie van zowel moeder als kind, maar ook voor de sociale situatie. Landbezit is in Noord Oeganda patrilineair geregeld, wat betekent dat vrouwen en kinderen normaal gesproken settelen op het land van de man. Zij kunnen hier het land bewerken en als de man komt te overlijden, zullen zij een stuk grond erven. Wanneer de vader echter niet aanwezig is in het leven van moeder en kind, hebben zij zelden de mogelijkheid om hun recht op een stuk land te claimen. Dit maakt het moeilijk om in de gemeenschap te settelen en om een productieve bijdrage te leveren aan de maatschappij.

PESTERIJEN

Ten slotte zijn de kinderen geregeld blootgesteld aan vijandigheid en pesterijen. "Het kind van Kony" is tot op heden een veel gehoorde uitspraak in het postconflict gebied. Desondanks is de stigmatisering in de loop der jaren sterk verminderd. Veel NGO's en religieuze en culturele leiders hebben zich tijdens en na de oorlog ingezet om voormalig kindsoldaten te verzoenen met hun slachtoffers en gemeenschappen. Vergeving speelt een grote rol in het postconflict gebied en heeft ervoor gezorgd dat veel voormalig kindsoldaten hun plek in de maatschappij uiteindelijk toch hebben gevonden. Daarnaast zetten een aantal Ngo's zich tot op heden in voor het identificeren en traceren van de vaders, voor hereniging van vaders met hun kinderen en voor *mediation* tussen de families van de vader en de moeder.

Toch is dit maar een kleine verlichting voor de vrouwen die slachtoffer werden van seksueel en gender gerelateerd geweld bij de LRA en voor hun kinderen die hiervan het levende bewijs zijn. Seksueel en gender gerelateerd geweld in oorlogssituaties heeft de laatste jaren veel aandacht gekregen binnen de wereld van *global justice*. Maar over de kinderen die hieruit voort zijn gekomen en het leven dat zij en hun moeders na afloop van een oorlogssituatie leiden, is tot op heden weinig bekend. Zij verdienen het echter om een stem te krijgen en om de problemen waar zij mee te maken krijgen, kenbaar te maken. De gevolgen van een oorlog kunnen generaties lang voelbaar zijn, dus gedegen kennis van de gevolgen van seksueel en gender gerelateerd geweld en het creëren van een gevoel van gerechtigheid onder de slachtoffers op de lange termijn, is van wezenlijk belang.

Karin Monster

1 Samuel Okiror, End of Joseph Kony hunt raises fears Lord's Resistance Army could return. The Guardian 1 mei 2017 – tinyurl. com/Guardian-Kony
2 ICC 6 december 2016 – tinyurl.com/ICC-Prosecutor
3 Public Prosecution's Pre-Trial Brief, IN THE CASE OF THE PROSECUTOR v. DOMINIC ONGWEN, 6 September 2016 - tinyurl.com/ICC-Pre-Trial-Brief

KORTE BERICHTEN

Fred Spijkers

Klokkenluider Fred Spijkers is in crisis opgenomen wegens een depressie met angst- en paniekproblematiek. Tot januari van dit jaar had hij nog de hoop dat defensie voor hem, op zeventigjarige leeftijd, een pensioenuitkering kon regelen en wellicht zelfs zou erkennen dat hem destijds om politieke redenen een psychiatrische stoornis is opgeplakt. Minister Hennis was zijn laatste strohalm. In januari sloeg zij echter alle hoop de bodem in. Fred Spijkers werd depressief en worstelde met de vraag wat zijn leven waard was geweest. Hij wilde er alleen nog maar zijn voor zijn kinderen die ook leden onder zijn strijd voor de democratische rechtsstaat. Zij hebben hem daarin altijd volop gesteund.

Fred Spijkers heeft volgens zijn dochter Lea grote behoefte aan bevestiging dat zijn strijd niet voor niets is geweest en dat men hem niet vergeten is. Het zou een mooi eerbewijs en blijk van waardering zijn als hij overstelpt zou worden met kaartjes. Lea bezorgt ze bij haar vader.

Het adres is: Fred Spijkers, Akkerwinde 37, 4102 JK Culemborg.

Zie ook tinyurl.com/fspijkers.

Politiegeweld

De Werkgroep Vredesvraagstukken van Vredesbeweging Pais heeft een antwoord geformuleerd op de vraag "Hoe staan pacifisten tegenover geweld door de politie?" Kern van het antwoord is dat politiemensen specialisten moeten worden in geweldloze conflictoplossing. De huidige trend naar militarisering van de politie moet worden gekeerd. Het complete antwoord: tinyurl.com/l59tbkw

Walks of Peace

PAX roept plaatselijke groepen op om in de Vredesweek (16 t/m 24 september) een Walk of Peace te organiseren. Bekend is al dat in Vlaardingen, Enschede, Bussum-Naarden, Naaldwijk, Zoetermeer en Leeuwarden zo'n vredeswandeling zal plaatsvinden. Wil je zelf ook een Walk of Peace organiseren? Mail dan naar info@paxvoorvrede.nl.

EU wapensubsidies

Op 28 maart voerden een twintigtal vredesactivisten actie bij het Europees Defensie Agentschap in Brussel. Daar vond een workshop plaats om de wapenindustrie te informeren over de ondersteuningsmaatregelen die de Europese Unie hen biedt. De vredesactivisten lagen in een plas rode verf en verhinderen zo de toegang tot de workshop. "Terwijl het Midden-Oosten in brand staat, komen wapenhandelaren hier hun zakken vullen met belastinggeld," zei één van de actievoerders. "De EU subsidieert een industrie met bloed aan de handen."

De ontwikkeling van autonome wapens en drones is één van de Europese onderzoeksprioriteiten waarvoor subsidie beschikbaar is. Deze wapens zijn controversieel. Het Europees Parlement riep in 2014 op tot afzien van gewapende drones en een verbod op de ontwikkeling van autonome wapens. Ook duizenden wetenschappers waarschuwden in een open brief voor de risico's van een wapenwedloop in autonome wapens.

Internationale actie

De Duitse vredesbeweging organiseert van 26 maart tot 9 augustus een estafette presentie bij de vliegbasis Büchel om ervoor te pleiten dat daar geen nieuwe B61 kernbommen komen en dat de oude kernbommen die daar liggen worden weggehaald. Als het lukt om Duitsland zo ver te krijgen af te zien van nieuwe kernwapens, is de kans groot dat ook Nederland, België en Italië afzien van nieuwe kernbommen. Daarom is er van 12-18 juli 2017 ook een internationale actieweek. Vanuit Nederland gaat er bij voldoende belangstelling, een busje naartoe. Als je wilt meerijden bel dan 020-699.89.96 (Frits ter Kuile of Susan van der Hijden).

Moordende drones

Op 14 april werden negen geweldloze actievoerders gearresteerd toen zij bij de hoofdingang van een luchtmachtbasis in de VS protesteerden tegen het vermoorden van mensen met behulp van drones. Doodvonnissen zonder gerechtelijke uitspraak, achten zij in strijd met het internationaal recht en de grondwet van de VS.

Korea

Nu de spanning rond het Koreaanse schiereiland oploopt, maken vredesactivistes over heel de wereld zich ernstige zorgen over de escalatie. Women Cross DMZ (womencrossdmz.org) brengt die tot uitdrukking in een brief aan president Trump. Tot de ondertekenaars behoren zowel vrouwen uit Zuid- als uit Noord-Korea.

Wapenbeurs

De Franciscaanse Vredeswacht organiseerde - samen met anderen - in mei een vredesmanifestatie bij de ITEC militaire beurs die plaatsvond in het Ahoy complex in Rotterdam. De manifestatie had tot doel om – zoals eerder gebeurde in Amsterdam en Keulen – de wapenbeurs te verbannen uit Rotterdam. De manifestanten beoogden door te waken, informatie te geven en in gesprek te gaan, te voorkomen dat de miljarden handel in geweld stilzwijgend wordt goedgekeurd in Rotterdam.

(Zie ook elders in dit nummer.)

Formatie

De *Women's International League for Peace and Freedom* heeft een brief aan de formateur geschreven. WILPF is van oordeel, dat een effectievere aanpak om conflicten, oorlog, massaal geweld en grote aantallen mensen op de vlucht te voorkomen, meer inspanning vereist om vrouwen te betrekken bij de preventie van conflicten, oorlog en massaal geweld, bij vredesonderhandelingen en wederopbouw.

Ook Kerk en Vrede schreef een brief aan de formateur om de kracht van geweldloosheid onder de aandacht te brengen. Kerk en Vrede is bezorgd over het toenemende geloof in bewapening en geweld en meent dat dit eerder leidt tot meer dan tot minder gevaar voor de veiligheid van de wereldsamenleving.

Kerk en Vrede gelooft niet in het concept van een permanente oorlog. Zij zijn

ongerust over de ontwikkeling waarbij het gebruik van geweld steeds meer centraal komt te staan in het denken over zowel veiligheid als internationale samenwerking. Zij denken dat dit niet leidt tot een grotere veiligheid, maar daarentegen tot een klimaat van angst waarin de wapenindustrie gedijt. Dat concept zorgt voor steeds meer doden, steeds meer vluchtelingen, steeds meer angst.

Burgerslachtoffers

Honderden burgers in Mosul kwamen al om het leven bij luchtaanvallen door de VS-geleide coalitie terwijl ze schuilden in hun huizen tijdens het offensief tegen IS. Ook mortieraanvallen van zowel IS als het Iraakse leger maken veel burgerslachtoffers. Overlevenden en ooggetuigen in Oost-Mosul vertelden aan Amnesty International dat ze niet op de vlucht geslagen zijn voor de gevechten omdat de Iraakse autoriteiten hen meermaals hebben opgedragen in hun huizen te blijven.

Israël

In Israël wordt actie gevoerd tegen de regering omdat die een lijst aanlegt van Israëlische burgers die de nederzettingen boycotten. Een petitie, waarin mensen vragen om in de lijst opgenomen te worden, is al door meer dan duizend mensen ondertekend.

Gevechtsvliegtuigen

Een dertigtal vredesactivisten van het platform "Geen Gevechtsvliegtuigen" vatten 10 maart in Brussel post aan de Wetstraat 16 om actie te voeren tegen de aankoop van nieuwe gevechtsvliegtuigen die als vervanging moeten dienen voor de huidige F16's. "Gevechtsvliegtuigen zijn te duur en dragen totaal niet bij aan vrede en stabiliteit," klonk het.

FONDS VREDESPROJECTEN HEEFT U NODIG!

Nog altijd voeren er mensen actie voor vrede. Zij kunnen uw steun goed gebruiken! Fonds Vredesprojecten steunt kleine radicale vredesacties aan de basis. Help mee.

IBAN NL54 INGB 0004738565
t.n.v. Fonds Vredesprojecten

Dit platform kreeg de steun van 38.000 mensen via een petitie die inmiddels is overhandigd aan de voorzitter van het Belgische parlement.

Anti-terreur-maatregelen

Onlangs verscheen het rapport "Tightening the Purse Strings: What Countering Terrorism Financing Costs Gender Equality & Security". Dit rapport laat zien hoe vrouwenrechtenorganisaties in het nauw komen door antiterreurmaatregelen.

Compleet rapport: tinyurl.com/pursestrings

Enschede voor Vrede

Enschede voor Vrede deed een dringend verzoek aan de gemeente Enschede om niet mee te werken aan de voorgenomen Landmachtshow en aan door het leger te geven gastlessen op de Enschedese basisscholen.

Wapens voor Turkije

Nederland heeft een substantiële bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de Turkse wapenindustrie en krijgsmacht in de afgelopen jaren. Dat staat in het rapport 'Nederlandse wapens en Turks militair optreden' van *Stop Wapenhandel*. In de periode 2006-2015 werd voor 418,52 miljoen euro aan militaire producten naar Turkije geëxporteerd.

Dit terwijl bij het militair optreden van Turkije grote vraagtekens zijn te plaatsen. Het valt niet uit te sluiten dat Nederlandse wapensystemen die geleverd zijn aan Turkije, waaronder (onderdelen) van pantservoertuigen, helikopters en gevechtsvliegtuigen, zijn/worden ingezet tegen burgers in Turkije, en in Syrië. *Stop Wapenhandel* bepleit een wapenembargo tegen het land.

Oud-diplomaat

Onlangs is het boek "Van havik tot vredesduif" van oud-diplomaat Edy Korthals Altes verschenen. In dit boek toont Altes zijn ernstige verontrusting over de sterke stijging van de wereldwijde militaire uitgaven. Tijdens zijn loopbaan als diplomaat, in de periode van de Koude Oorlog, nam Altes publiek stelling tegen de wapenwedloop en besloot hij terug te treden als ambassadeur in Madrid. Op openhartige wijze verhaalt hij over zijn metamorfose van hardliner tot vredesactivist. Na zijn diplomatieke loopbaan richtte hij zich op de ontspanning tussen Oost en West en de ontwikkeling van een nieuw veiligheidsconcept: van wederzijds verzekerde vernietiging naar een wederzijds verzekerde veiligheid. Maar naast een dergelijke pragmatische benadering vindt Altes dat ook geestelijke vernieuwing een essentiële voorwaarde is voor een fundamentele verandering in onze omgang met mens, materie en natuur. Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel.

Online museum

In het virtuele museum van het *Museum voor Vrede en Geweldloosheid* is de nieuwe tentoonstelling Vredeskinderen te zien. Ook nieuw is een collectie van, meest Engelstalige, online-tentoonstellingen uit vredesmusea van over de hele wereld.

De tentoonstelling Vredeskinderen laat zien hoe kinderen vrede verbeelden in tekeningen, gedichten en andere uitingen. Ook wordt getoond hoe kinderen betrokken worden bij vredesactivisme b.v. in affiches. Deze tentoonstelling is ook beschikbaar als reizende tentoonstelling en kan dus geleend worden.

De collectie online-tentoonstellingen uit andere vredesmusea bevat o.a. tentoonstellingen van het Apartheid Museum in Zuid-Afrika, The Peace Museum in Engeland en het Japanse Hiroshima Memorial Museum.

Bekijk een en ander op: www.vredesmuseum.nl

Tentoonstelling

In het Vredesmuseum, Turfmarkt 30 te Gouda is vanaf begin juli de tentoonstelling "Talen naar vrede" te zien. Deze tentoonstelling is nieuw en bestaat uit cartoons, van o.a. Len, n.a.v. vredesspreekwoorden.

Meer info: www.vredesmuseum.nl of 015-785.01.37

Meer en uitvoeriger berichten vindt u op: www.vredessite.nl/nieuws.

SIGNALERINGEN

De zoon van de verhalenverteller

Met het geromantiseerde historische boek *De zoon van de verhalenverteller* won Pierre Jarawan terecht een Beierse kunstprijs. De beschrijving van het leven van migranten in het westen van Europa, met hun culturele bindingen en met de voortdurende gevoeligheden voor de conflicten in het Midden-Oosten, geeft een boeiend beeld dat juist nu weer actueel is.

Jarawan, zoon van een Libanese vader en een Duitse moeder, is in 1985 geboren in Jordanië en woont sinds zijn derde jaar in Duitsland. In hoeverre het verhaal raakpunten met zijn eigen leven heeft, is niet helemaal duidelijk. Zijn liefde voor en kennis over Libanon getuigen echter van veel onderzoek ter plaatse. Het boek nodigt uit om de kennis van die geschiedenis weer eens op te frissen.

Een Libanees echtpaar vlucht rond 1983 wegens de burgeroorlog in hun vaderland naar Duitsland. Na een leven in opvangcentra en arme woonwijken proberen zij een nieuwe toekomst te bouwen. De man heeft een bijzondere rol in de Libanese gemeenschap door zijn bemiddelende optreden en levendige verteltrant. Ook zijn in Duitsland geboren zoon Samir geniet voor het slapen gaan volop van de schitterende verhalen over een vrolijke groep flierefluiters in Libanon.

Als de vader na geheimzinnige telefoontjes plotseling verdwijnt en nooit meer iets van zich laat horen, wordt het leven voor de jonge Samir een chaos van verdriet, woede en eenzaamheid. De enige strohalm die hij heeft, zijn de verhalen die zijn vader vertelde over Libanon. Over de samenleving, de gemoedelijkheid, de politiek, maar vooral over de mooie ceders, het symbool voor het land.

Na een moeizame, vaderloze pubertijd richt de jongen zich na zijn opleiding helemaal op zijn moederland, dat hij verheerlijkt. Hij voelt zich Libanees en veroordeelt zijn moeder die de Duitse nationaliteit aanneemt en met wie hij een slechte verhouding heeft.

Na haar dood gaat hij op zoek naar de waarheid over de geheimzinnige verdwijning van zijn vader, die inmiddels zijn heldenstatuss kwijt is en voor Samir verantwoordelijk is voor alle ellende in zijn leven.

Tijdens de leerzame tocht door het geliefde land wordt meer duidelijk over het verleden van de vader. Het is duidelijk dat de zoon net zo prachtig kan vertellen over Libanon en haar bewoners als zijn vader de verhalenverteller. Ook wordt de lezer meegenomen in de meest recente politieke gebeurtenissen waarbij het leven van vluchtelingen in het Midden-Oosten wordt benadrukt. De zoektocht geeft uiteindelijk een verrassende wending aan het boek. Een aanrader.

Anke Polak

De zoon van de verhalenverteller door Pierre Jarawan, vertaald uit Duits door Lilian Caris en uitgegeven in 2016 door HarperCollins.

Seungchul

In het vorige nummer van VredesMagazine stond een interview met de Zuidkoreaanse dienstweigeraar Seungchul Shin. Zijn beroep tegen de afwijzing van zijn asielaanvraag is op 12 april jl. behandeld door de rechtbank in Middelburg. Bij de zitting waren tientallen mensen, waaronder het bestuur van Pais, aanwezig om hem te steunen.

Foto: Charlotte Aukema

De behandeling was grondig en de rechter was duidelijk geïnteresseerd maar de uitspraak was negatief. Volgens de rechtbank heeft Seungchul niet aangetoond dat hij een diepgewortelde overtuiging heeft die het hem onmogelijk maakt om dienst te doen in het Zuidkoreaanse leger.

De mensenrechtenschendingen in het leger en in de gevangenissen zijn volgens de rechter onvoldoende grond voor asiel, evenmin als het niet willen vechten tegen volksgenoten uit Noord-Korea. Seungchul heeft besloten in hoger beroep te gaan bij de Raad van State.

Wordt vervolgd.

Die kind wat dood geskiet is deur soldate by Nyanga

Die kind is nie dood nie
die kind lig sy vuiste teen sy moeder
wat Afrika skreeu skreeu die geur van vryheid en heide
in die lokasies van die omsingelde hart
Die kind lig sy vuiste teen sy vader
in die optog van die generasies
wat Afrika skreeu skreeu die geur
van geregtigheid en bloed
in die strate van sy gewapende trots

Die kind is nie dood nie
nòg by Langa nòg by Nyanga
nòg by Orlando nòg by Sharpville
nòg by die polisiestasie in Philippi
waar hy lê met 'n koeël deur sy kop

Die kind is die skaduwee van die soldate
op wag met gewere sarasene en knuppels
die kind is teenwoordig by alle vergaderings en wetgewings
die kind loer deur die vensters van huise en in die harte van moeders
die kind wat net wou speel in die son by Nyanga is orals
die kind wat 'n man geword het trek deur die ganse Afrika
die kind wat 'n reus geword het reis deur die hele wereld

Sonder 'n pas

Antjie Krog, *maart 1960*